

Török Balázs

**A KISGYERMEKKORI NEVELÉS
ÉS GONDOZÁS NEMZETKÖZI
ÖSSZEHASONLÍTÁSÁNAK ALAPJAI**

Cross-national Comparison in the Field of Early
Childhood Education and Care

No. 260

Török Balázs

**A kisgyermekkorú nevelés és gondozás
nemzetközi összehasonlításának alapjai**

**Cross-national Comparison in the Field of Early Childhood
Education and Care**

FELSŐOKTATÁSI KUTATÓINTÉZET

BUDAPEST, 2004.

KUTATÁS KÖZBEN 260
(219–228-ig Educatio Füzetek címen)

SOROZATSZERKESZTŐ: Czeizer Zoltán
Szerkesztőbizottsági tagok: Györgyi Zoltán, Híves Tamás

Lektorálta: Czibere Károly az NCSSZI főigazgatója.

© Török Balázs, Felsőoktatási Kutatóintézet 2004.

Felsőoktatási Kutatóintézet
HU ISSN 1588-3094
ISBN 963 404 391 7

Felelős kiadó: Liskó Ilona, a Felsőoktatási Kutatóintézet igazgatója
Műszaki vezető: Orosz Józsefné
Műszaki szerkesztő: Híves Tamás
Terjedelem: 3,1 A/5 ív
Készült a Felsőoktatási Kutatóintézet sokszorosítójában

TARTALOM

1. Bevezetés	5
2. Indikátorok fejlesztése – rendszerfejlesztési célkitűzések	7
3. A nemzetközileg egységes KGYNG indikátorrendszer kialakításának akadályai	10
3.1 A KGYNG területén elérhető adatok	16
3.1.1 Európai Bizottság: „Network on Childcare”	17
3.1.2 Európai Bizottság: „Family Observatory”	18
3.1.3 Európai Bizottság: Family and Work Network	19
3.1.4 Corporate Social Responsibility Europe (CSR Europe)	20
3.2. Adatforrások	21
3.2.1 Kérdőíves felmérések	21
3.2.2 Nyilvántartási adatok	28
3.2.3 Adatbázisok	29
3.2.4 Nemzetközi adatforrások	31
3.3 A KGYNG indikátorainak európai fejlesztési irányelvei	32
3.3.1 EUROSTAT javaslat a KGYNG statisztikájának európai összehangolására	35
3.3.2 A háttérindikátorok	39
Irodalomjegyzék	46
Summary	48

1. Bevezetés

A gazdasági és társadalmi fejlődés fenntartását elsődleges politikai célként megfogalmazó kormányzati dokumentumok tipikus jellemzője, hogy a tanulási lehetőségek bővítését és ehhez kapcsolódóan az oktatási ágazatot stratégiai fontosságú területként jelölik meg. A közgazdasági modellekkel is alátámasztott nézetrendszer szerint a gazdasági és társadalmi sikerek az emberi erőforrások fejlettségének mértékével állnak kapcsolatban, így indokolt, hogy az oktatásfejlesztés prioritást élvezzen.

Az oktatáspolitikai diskurzusokban szerepet játszó nézetrendszerek – melyek a humán erőforrások fejlesztésének eredményességét kívánják megalapozni, illetve növelni –, miközben továbbra is alkalmazzák a hagyományos intézmény- és pedagógus-centrikus megközelítésmódokat, bővítik paradigmájukat. Ennek megfelelően számos oktatáspolitikai, oktatásméleti dokumentum fogalomrendszere jelzi, hogy a célkitűzések megfogalmazásakor inkább a tanulás lehetőségeire – és kevésbé a tanítás lehetőségeire – koncentrálva definálják céljaikat. E megközelítésmód – mely eredetét tekintve az angolszász kultúrkörhöz köthető – növekvő befolyást gyakorol az Európai Unió országok oktatáspolitikájára, és ennek megfelelően érezteti hatását Magyarországon is. Terjedőben van a tanulócentrikus (tanulás centrikus) szemléletmód, mely jól tükröződik az olyan fogalmakban, mint például a tanuló társadalom, vagy a tudás alapú társadalom stb.

Az oktatásfejlesztés elméleti hátterének alakításában különösen nagy jelentősége van az élethosszig tartó tanulás folyamatát leíró fogalomrendszer – konceptuális keretrendszer – használatba vételének. Az élethosszig tartó tanulás elveinek és szemléletrendszerének érvényesülése olyan hasznos következményekkel jár, mint például az, hogy *a kisgyermekkor időszaka* hangsúlyos szerepet kap a szakértők és az oktatáspolitikai döntéshozók diskurzusában, mivel a *társadalmilag hasznos tanulás már ebben a korban megkezdődik*¹. A folyamat látható eredménye, hogy az oktatáspolitikai és szociálpolitika döntéshozói, illetve más érintett ágazatok szakemberei növekvő figyelemmel fordulnak a kisgyermekkor ellátás és nevelés irányába. A jelenséggel együtt jár, hogy nemzetközi és nemzeti szinten egyaránt megnövekedett azoknak a kutatásoknak, adatgyűjtéseknek, in-

¹ A koragyermekkor életszakasz tanulás szempontjából kiemelt jelentőségét természetesen nem csak az élethosszig tartó tanulás ideológiája hangsúlyozza, hanem számos egyéb tudományos diszciplína is. Oktatáspolitikai hatását tekintve azonban minden bizonnyal az élethosszig tartó tanulás megvalósítása jelenti a humán erőforrások fejlesztése terén az egyik legfontosabb hatásmechanizmust. (Megjegyezzük, hogy tanuláson a továbbiakban a gyermeki személyiség egészének fejlődését értjük, tehát nem csupán az iskolai tanulás foglalköre révén elterjedten használt kognitív képességek kialakulását.)

tézkedéseknek a száma, melyek a kisgyermekkorai nevelés és ellátás területét érintik. A kisgyermekkorai nevelés és gondozás fejlesztésének ügye, tehát növekvő jelentőséggel illeszkedik abba a folyamatba, melyet összefoglalóan „a humán erőforrások fejlesztése” vagy „a tudásalapú társadalom megteremtése” célkitűzések jelölnek.

Fontos azonban látni, hogy a kisgyermekkorai nevelés és gondozás (KGYNG) kérdésköre – a humán erőforrás fejlesztés koncepciójának érvényesülésén túl – más megközelítési módok alapján is hangsúlyossá vált. Az Európai Unió közösségi alapidokumentumai és annak módosításai, valamint a közösségi irányelvek, rendeletek, határozatok egyértelműen jelzik², hogy az uniós jogalkotásban hangsúlyos kérdésként kezelik a foglalkoztatás, valamint a szociális ellátások kérdéskörét. Az említett területeken a nők esélyegyenlőségének növelése megköveteli például az ellátórendszerek olyan átalakítását, hogy azok képesek legyenek biztosítani a gyermeket nevelő nők számára a munkaerőpiaci esélyeik másokkal azonos szinten tartását. (A mindenfajta diszkrimináció ellen tenni kívánó uniós politika egyébként az *esélyegyenlőség* növelésének célkitűzése alapján általánosan kívánja a szülők, gondviselők gyermekgondozási támogatásait és jogait bővíteni, így természetesen a férfiakét vagy a gyermekgondozásban résztvevő nagyszülőkét is.) A gyermeket nevelő családok számára az esélyegyenlőség biztosítása azt jelenti, hogy a gyermekvállalás és gyermeknevelés nem eredményezhet számukra hátrányokat a munkaerőpiacon, vagy a képzésekhez való hozzáférés terén. A kisgyermekkorai nevelésnek és ellátásnak a fejlesztése tehát az Európai Unió társadalompolitikai célkitűzéseinek is hangsúlyos részét képezik.

Az Európai Unió politikájának fő célkitűzéseit megfogalmazó lisszaboni dokumentum a foglalkoztatottak számának növelését jelölte meg egyik elérendő célként. Ennek jegyében a nők és az idős korúak aktív munkaerőpiaci részvételének növekedését eredményező politika kialakítása folyik az egyes tagországokban. A korábbra visszanyúló intézkedések eredményei egyértelműek: 1995 óta a nők körében 3%-al növekedett a foglalkoztatottak aránya az unión belül. Sikeresek az idős korúak, nyugdíjasok további foglalkoztatására irányuló programok is. Mindkét változás a családok belső szerkezetének alakulásától befolyásoltan hatással lesz a KGYNG irányában megfogalmazódó társadalmi igényekre is.

Az uniós csatlakozás következményeként e célkitűzések a fejlődés magyarországi irányait is megszabják. Igazolja ezt, hogy az uniós inspirációra megszületett Nemzeti fejlesztési terv a női foglalkoztatottság mutatóinak javítását, és a nők foglalkoztatási szegregációjának visszaszorítását jelöli meg elérendő célként³.

² A legmagasabb szintű jogalkotásban például az 1999 májusától hatályos Amszterdami Szerződés 141. cikkelye (korábban 119. cikkely).

³ Nemzeti fejlesztési terv, I. Helyzetelemzés, 8. fejezet. Nők és férfiak esélyegyenlősége

2. Indikátorok fejlesztése – rendszerfejlesztési célkitűzések

A KGYNG vonatkozásában többféle érv fogalmazódott meg – nemzeti és nemzetközi szinten – az indikátorok szükségességének kérdéskörében. Egyfelől a KGYNG elért eredményeinek a megőrzése, és a változtatás szükséges irányainak kijelölése teszi indokoltá, hogy statisztikai mérő-rendszerek és indikátorok segítsék a helyzet áttekintését. Másfelől az indított/indítandó fejlesztési folyamatok nyomon követése, és azok eredményességének vizsgálata teszi szükségessé megfelelő jelzőrendszer kifejlesztését és használatba vételét.

A KGYNG rendszerének fenntartása és fejlesztésének megvalósítása döntően az egyes országok belső ügye. Az integrációs folyamatok vizsgálata azonban jelzi, hogy a szupranacionális szervezetek helyzetértékelő és orientáló szerepe felértékelődött az egyes nemzeti politikákban, így az uniós egység megvalósításán dolgozó, vagy az unióval szoros kapcsolatokat ápoló országok politikai gyakorlatában is. Megfigyelhető, hogy a KGYNG nemzeti szintű célkitűzései egyre jelentősebb mértékben válhatnak meghatározottá az Európai Unió joganyagai, vagy az OECD országok inspiratív kezdeményezései által. A nemzetközi területen megélénkülő munka láthatóan több jelentős új elemet visz be a KGYNG kérdéskörének nemzeti szintű tárgyalásába:

- A nemzetközi összehasonlítások révén egyszerre zajlik a *KGYNG fogalmának bővítése* és pontosítása. Ennek köszönhetően olyan szempontok jelennek meg a vizsgálatokban, adatgyűjtésekben, melyek korábban nem játszottak szerepet.
- A KGYNG rendszerszerű megközelítésének eredménye, hogy vizsgálat tárgyává válik a KGYNG *társadalmi relevanciája, értéke, minősége*. Az új megközelítési mód új leíró és monitorozó rendszert igényel, ezért kap hangsúlyt az indikátorok fejlesztésének ügye.
- A nemzetközi összehasonlítások alapfeltétele, hogy az eltérő helyszíneken folyó adatgyűjtések standardizált formában történjenek, vagy legalábbis megfeleltethetők, *összevethetők legyenek* az egyes országokban gyűjtött adatok. Sürgető feladatként jelentkezett a jelenlegi adatgyűjtések elemző újragondolása, és az egységesítés (konvertálhatóság) irányában történő alakítása.

Megfelelni a megfogalmazódott elvárásoknak – azok minden ésszerűsége ellenére – számos nehézségbe ütközött. Az adatgyűjtés standardizá-

lásának lehetőségét keresve világossá vált például, hogy a makro adatok szintjén több-kevesebb megszorítással alkalmazható összehasonlító módszerek már a KGYNG egyes nemzeti rendszereinek leírása során – az el-látási formák áttekintésekor – sem alkalmazhatók fenntartások nélkül. Megoldást jelent ugyan a „funkcionális ekvivalencia” elvének alkalmazása az összehasonlítások során, ez azonban hosszas előmunkálatokat és speciális szakértelmet igényel – miközben nem hoz vitathatatlan eredményeket, hiszen az egyes KGYNG formák megfeleltetése helyet ad bizonyos fokú önkényességnek.

A KGYNG területén a nemzetközi összehasonlító elemzések az eddigi-ekben lényegében az iskolás kor előtti nevelés vizsgálatára szorítkoztak, mivel a rendelkezésre álló statisztikai adatok ennél szélesebb körű kitekin-tésben nem tették lehetővé az egyes országok helyzetének az összeveté-sét. A legtöbb országban a gyerekek három éves korától az iskolakezdésig terjedően rendelkeztek statisztikai adatokkal a beíratott gyerekek létszám-ára, a férőhelyekre, az intézményekben dolgozók létszámára, azok kvalifi-kációjára, valamint az ezekből képezhető kombinált mérőszámokra (pl.: gyermek/gondozó arány, egy gyermekre oktatási kiadások stb.) vonatko-zóan.

Az indikátorokra és statisztikai mutatókra vonatkozó megnövekedett igények vissza vezethetők arra a már említett jelenségre, hogy az egyes nemzeti szintű ágazati politikák kiemelt cselekvési területként jelölték meg a KGYNG-t. A fejlesztési célok megfogalmazása, a változtatás lehetséges és hasznos irányainak kijelölése és az ezek eléréséhez rendelt különböző formájú támogatások biztosítása miatt sürgető igény merült fel a KGYNG jelenlegi helyzetének árnyalt megismerésére. A KGYNG területére vonat-kozó ismeretek bővítése során különösen hasznos eszköznek bizonyulnak azok az összehasonlító vizsgálatok, melyek a KGYNG egy-egy témaköre kapcsán bemutatják az egyes országokban kialakult gyakorlatot, ezzel le-hetséges alternatívákat mutatva az oktatásügy igazgatási szerepkörében tevékenykedők számára. A KGYNG területén a nemzetközi indikátorfej-lesztés szempontjából is értékelhető jelentős eredményeket – pl. fejlett adatgyűjtő rendszer – az OECD, az Európai Unió (EUROSTAT), az Ameri-kai Egyesült Államok, valamint az UNESCO érték le. Emellett ismeretes jó néhány olyan nemzeti szinten megvalósított rendszermonitorozás, adat-gyűjtés, amelyek hozzájárulhatnak az indikátorrendszer nemzetközi fej-lesztéséhez.

A globalizáció egységesítő hatása, az unión belüli kohézió növelésének szándéka az adatgyűjtési rendszerek vonatkozásában is érezteti hatását. Korábban számos nemzeti intézmény folytatott olyan jellegű adatgyűjtést, melyeknek eredményeképpen nemzetközi összehasonlításra alkalmas adatokkal rendelkezett. A legutóbbi időkben ezek az adatgyűjtések lényeg-es változásokon mentek keresztül. A változások létrejöttében az Európai Uniónak, és az OECD szervezetek tevékenységének volt kitüntetett jelen-

tősége. Megfigyelhető volt, hogy az adatgyűjtések összehangolása révén számos nemzeti statisztikai rendszer átalakult. Történtek olyan radikális változások is, hogy bizonyos nemzetközi kitekintésben szervezett adatgyűjtési formákat megszüntettek egyes tagállamokban, mivel az említett nemzetközi szervezetek – jelentős kapacitásaik révén – képesek voltak átvenni a feladatot az adott nemzeti intézménytől. Ennek a fejlődési logikának a jegyében az egyes nemzeti adatgyűjtő rendszerek abban válnak érdekeltté, hogy képesek legyenek olyan adatok szolgáltatására, melyek lehetővé teszik a nemzetközi szervezetek által irányított összehasonlító elemzésekben való részvételüket, illetve abban, hogy a nemzetközi adatrögzítési standardok a lehető legkevésbé essenek távol a saját országukban hagyományosan használt adatstruktúráktól, fogalomrendszertől.

3. A nemzetközileg egységes KGYNG indikátorrendszer kialakításának akadályai

A KGYNG tágabb összefüggéseinek figyelembe vétele, úgymint kapcsolata foglalkoztathatósággal, a gyereket nevelő szülők társadalmi esélyeivel, az élethosszig tartó tanulás lehetőségének biztosításával stb., azt eredményezte, hogy a KGYNG értelmezési kerete folyamatosan bővül. Ennek a változásnak szükségszerű következménye, hogy az új szempontoknak megfelelően ki kell bővíteni a KGYNG-ra vonatkozó adatgyűjtési technikákat, illetve át kell alakítani azokat.

Az állam által biztosított jóléti szolgáltatások oldaláról tekintve a KGYNG esetében a szociális és az oktatási ellátórendszerek mezsgyéjén jelentkező szolgáltatásokról van szó. Ennek megfelelően eltérő ágazati irányítás alá tartoznak az eltérő tevékenységeket végző intézmények⁴. A KGYNG értelmezési keretének kiterjesztése azt eredményezi, hogy az irányítás szintjein elkülönülten jelentkező szolgáltatások egységes megközelítésben értelmezendők és elemzendők a jövőben. Az új megközelítési módzat legitimitációját nemcsak az fokozza, hogy megfelelően illeszkedik a KGYNG nemzetközi szinten megfogalmazott fejlesztési célkitűzéseéhez, hanem az is, hogy e megközelítési mód alapján a KGYNG rendszere pontosabban áttekinthető és értelmezhető a felhasználók oldaláról. Ennek jegyében az új megközelítési módot *felhasználó-centrikusnak* is nevezhetnénk, hiszen a szolgáltatások minőségét és elérhetőségét a fogyasztó szempontjainak és érdekeinek figyelembevételével értékeli.

A nemzetközi összehasonlítások egyik első tapasztalata volt, hogy az egyes nemzeti adatgyűjtésekből származó adatok csak nagyon korlátozott mértékben hasznosíthatók az összehasonlító elemzések során. Az egyes nemzeti adatgyűjtésekből származó információk alig néhány makro mutató szintjén (pl. a KGYNG-ra fordított GDP) eredményezik önmagukban az adatok összevethetőségét, de nehézségek még ott is adódnak, hiszen az adatok annak függvényében változnak, hogy az adott országban milyen szolgáltatásokat sorolnak a KGYNG-hoz tartozónak. Az életkori csoportokra vonatkoztatott „beiskolázási” arányszámok látszatra ugyan összevethető adatok, valójában azonban nagyon is eltérő jelenségekre utalnak. Nem ismert ugyanis, hogy a milyen időbeosztással veszik igénybe a szolgáltatást a gyermekek. Ennek megfelelően az egész napos, a napi néhány

⁴ A legtöbb országban a KGYNG egyes irányítási és fenntartási feladatai a szociális ügyekért felelős minisztériumokhoz, míg más feladatok az oktatási területet irányító kormányzati szervekhez tartoznak.

órás; az egész hetes és a heti néhány napos intézményhasználók ugyanabban a kategóriában jelennek meg, aminek következtében lényegesen eltérő kihasználtság és igénybevétel jellemezheti az egyébként azonos mutatószámokkal leírt szolgáltatórendszereket. Az összevetések sikerességének további korlátja, hogy az egyes országok statisztikai adatrögzítési gyakorlatában jelentős eltérések mutathatók ki – például rendszeresség tekintetében – ami korlátozza az összevetések érvényességét, még akkor is, ha egyébként azonos változók mentén végzik a mérést.

A nehézségeket példaértékűen jelzi annak az adatgyűjtésnek a története, mely 2000 folyamán zajlott az Európai Unióban, az Európai Bizottság támogatásával. A tagországoknak kiküldött kérdőíves adatfelvételnek az volt a célja, hogy indikátorokat alakítsanak ki a KGYNG – a 0-tól 6/7 éves korosztály – vizsgálatára vonatkozóan. A kérdőívvel a következő témakörök vizsgálatát szándékozták elvégezni:

- a gondozási formák definiálása (helyi hatóságok által működtetett intézmények, óvodák, bölcsődék, bébiszitter szolgálatok, szülők által megvalósított gondozási formák, fizetett szolgáltatások stb.)
- napi nyitva tartás/elérhetőség gondozási formánként
- az állam, a regionális és helyi hatóságok irányító és finanszírozó szerepe az egyes ellátási formákban (adókedvezmények, közvetlen támogatások stb.)
- a munkanélküliek által igénybe vehető gyermekgondozási formák, illetve a munkanélküliek számára szabott feltételek a helyi hatóságok által fenntartott gondozási formák igénybevétele esetén
- kielégítetlen igények a bölcsődei, óvodai ellátásban
- új ellátási formák iránti igények
- a szülők elégedettsége a helyi hatóságok által szolgáltatott ellátással (költségek, elérhetőség, nyitva tartás)
- megszűnőben lévő ellátási formák a 0-3 éves korú gyermekek számára
- a 3-6 évesek számára rendelkezésre álló egyéb, speciális ellátási formák: szabadidő-központok, iskola-központok, étkeztetés, speciális intézmények stb.
- az egyes ellátási formákban érintett gyermekek száma és aránya; a részvétel formái (időtartam, rendszeresség.)
- a szülőket terhelő költségek
- az iskolás kort elért gyermekek számára biztosított szolgáltatások (iskola előtti, iskola utáni gyermekörzés, az iskola által biztosított étkezési lehetőségek és ezek igénybevétele)
- a nemzeti összjövedelem gyermekgondozásra fordított aránya – elkülönítve az oktatási kiadásoktól
- a rendszeres és az eseti gondozási formák elérhetősége (nyitva tartása). A nyitva tartás változtatásának szándékai

- az iskolák és az iskola előtti nevelést végző intézmények igénybevétele és a heti nyitva tartási idejük
- a gondozási intézmények igénybevehetősége és kihasználtsága az iskolai szünidők alatt
- a munkanap átlagos hossza – utazással együtt – a nők és a férfiak számára
- dolgozó gyermekes családok házimunka időmérlege nemenként (főzés, mosogatás, takarítás, mosás, vasalás, vásárlás, gyermek/felnőtt gondozás, gyerekek tanítása, varrás, kerti munka stb.)
- a nevelési/gondozási szolgáltatásokat igénybevevő szülők elégedettsége
- a nemzeti munkaerő felmérésekben a gyermekgondozásra vonatkozó kérdések

Az adatfelvétel tartalmának áttekintése jól jelzi, hogy a KGYNG értelmezése a vizsgálatban érdemben túllépett a szokványos intézményrendszer-leírások során használt fogalmakon, adatokon. Szembetűnő jele ennek, hogy a rendszer kihasználtsága mellett vizsgálni kívánták annak alkalmazkodását a társadalmi elvárásokhoz: a dolgozó szülők alkotta családok igényei központi elemként kerültek a vizsgálatba. A koncepcionális változások egyik – szimbolikus jelentőségű – bizonyítéka, hogy nemzetközi szinten mérni, illetve becsülni kívánták a háztartásban végzett munka mennyiségét, mégpedig úgy hogy ekvivalencia szabályok alkalmazásával meghatározzák annak munkaerőpiaci értékét, nemzetgazdasági jelentőségét⁵.

Az adatfelvétel befejeztével azonban számos megoldhatatlan nehézséggel kellett szembenézniük a vizsgálat bonyolítóinak. Az egyes országokból származó adatok csekély mértékben voltak összehangba hozhatók. A nemzeti adatgyűjtések nem fedték le pontosan azokat a korcsoportokat, akikre a vizsgálatot vonatkoztatták. Az ellátások sokfélesége megnehezítette, sőt lehetetlenné tette az adatok feldolgozását. Mindemellett az uniós tagállamoknak csak mintegy fele közölt adatokat valamennyi kérdésre vonatkozóan, ami alapvetően korlátozta az eredmények kiértékelhetőségét. A zárótanulmány a mérés eredményességének megfelelően számtalan megfigyelést tartalmazott, az általánosítható végső eredmények pedig olyan adatok voltak, melyek tulajdonképpen más adatgyűjtések alapján is elér-

⁵ Magyarországon például a háztartási munkára vonatkozó becslések, melyek a gazdasági tevékenységekhez illesztett egyenértékűsítés módszerével kísérelték meg felmérni a háztartási munka volumenét azt jelezték, hogy „a kétkeresős háztartásokban a nők fizetésért le-dolgozott munkaideje átlagosan 3-10%-al marad el a férfiakétól a házimunkaidejük viszont több mint 200%-al meghaladja azt. Így a feleségek összeségében átlagosan 30%-al hosszabb ideig dolgoznak, mint a férfiak.” (Sík 2000) Az eredmények alapján komolyabb érvek sorakoztathatók fel a nők esélyegyenlőségének kiterjesztése és ezzel összefüggésben a KGYNG fejlesztése mellett.

hetők lettek volna. A korlátozott sikerrel zárult adatfelvétel végeredményeként a családi élet és munkahelyi élet összeegyeztethetőségének vizsgálatára érdemben nem is kerülhetett sor. Egyértelművé vált, hogy csupán néhány országban folyik részletekre is kiterjedő rendszeres adatgyűjtés a KGYNG területére vonatkozóan. A legtöbb országban egyéb területekre vonatkozó adatfelvételekből *származtatják a mutatószámokat*, aminek természetes velejárója, hogy az adatok csak részlegesen használhatók a KGYNG leírására. Megjegyzendő azonban, hogy néhány fejlett statisztikai rendszerrel rendelkező országban megfelelően monitorozott a KGYNG gyakorlata. Ezekben az országokban kialakult gyakorlat, hogy rendszeres időközönként kiegészítő⁶ kérdőíves vizsgálatokat végeznek, amely alapján feltérképezik a felhasználói igények változását, a szülői elégedettség mértékét stb.

A KGYNG területén a nemzetközi összehasonlító elemzések elvégzésének egyik legnagyobb akadályát jelenti, hogy az egyes országokban lényegesen eltérő intézményrendszerek működnek, és ezzel összefüggésben eltérő módozatai alakultak ki az ellátásnak. Jellemző, hogy 16 vizsgált európai – többnyire uniós – ország körében *136 különböző gondozási forma* vált elkülöníthetővé a vizsgálatok során. A legkevesebb gondozási forma Görögországban volt, itt egyet azonosítottak, a legtöbb pedig Angliában, ahol 14 változatot különböztettek meg. Az országok többségére 5-11 eltérő gondozási forma regisztrálása volt jellemző. Az adatok jól jelzik, hogy jelentős mértékben eltérően differenciálódott KGYNG rendszereket kell összehasonlítani az európai szintű elemzések alkalmával. Természetesen adódó kérdés, hogy *milyen mértékű relevanciával rendelkeznek azok az összehasonlítások, melyek alapvetően eltérő mértékben fejlett és tagolt szolgáltatórendszerekre vonatkoznak*.

Az összevetéseket nehezíti továbbá, hogy az egyes országokban lényegesen eltérő módon értelmezik a kisgyermekkorú nevelés feladatát; ebből eredően a szolgáltatórendszer célkitűzései országonként lényegesen eltérőek. A különbözőségeket szembetűnően megfigyelhetők például azoknak az országoknak az esetében, melyekben történetileg alapvetően eltérő módon alakult ki a jelenlegi ellátórendszer. A skandináv államokban – melyek az egyik típust képviselik – *a jóléti szolgáltatások* részeként jött létre a KGYNG rendszere, aminek egyik következménye például, hogy a terület jelenleg is a szociális ágazat irányítása alá tartozik (jóléti modell). Ezzel szemben más európai országokban *az oktatási rendszer differenciálódása* eredményeként bővültek a KGYNG terén nyújtott szolgáltatások (oktatási modell) – ezek az országok képviselik a másik típust. Bár napjainkra az eltérő eredetű szolgáltatórendszerek funkcióik tekintetében hasonlóknak minősíthetőek, az eredetükben megragadható különbözőségeiket továbbra is őrzik, és ennek jelentősége nem csekély: bizonyos vonatkozásokban

⁶ A vizsgálat az évi rendszeres adatfelvételhez viszonyítva mondható kiegészítő jellegűnek.

befolyásolják az adott országban a KGYNG további fejlődésének irányait és lehetőségeit.

Az unióban 2000 folyamán zajlott adatgyűjtések idején adódott nehézségek abból a tényből is következtek, hogy a tagállamok *nem kötelezettek* a nemzetközi szintről – pl. EUROSTAT-tól – érkező megkeresések alapján adatokat szolgáltatni. Igaz ugyan, hogy csak kivételes esetekben történt meg, hogy valamely tagállam az EUROSTAT-tól érkező többszöri felkérés ellenére sem szolgáltatott adatokat nemzeti KGYNG rendszerére vonatkozóan, de az már gyakoribb, hogy az átadott adatok hiányosak, vagy nem pontosan az eredetileg megfogalmazott elvárásoknak megfelelően készülnek, így összehasonlításra nem vagy csak korlátozott mértékben alkalmasak.

A vizsgálat során az adatok összevetésére tett kísérletek felhívták a figyelmet arra a problémára, hogy az egy vagy néhány változó mentén megvalósított összehasonlítások félrevezetőek lehetnek. A KGYNG terén eltérő megoldásokat alkalmazó rendszerek között ugyanis számos változó mentén *jelentős eltérés* tapasztalható, a rendszerek egészének teljesítményét vizsgálva azonban az eltérések veszítenek jelentőségükből. Ilyennek tekinthető például, hogy a szülőket megillető gyermekgondozási támogatás összegében az unión belül jelentős eltérések mutatkoznak. A tagállamok által nyújtott juttatások között akár négyszeres különbség is mérhető. Nyilvánvaló, hogy az egyetlen tényező mentén folytatott vizsgálódás alapján megtévesztő kép rajzolódik ki az ellátórendszerekről⁷. Az olasz támogatási rendszer például a skandináv államokban szokásos kiemelkedően magas támogatást folyósítja a gyermekgondozás első hat hónapjában a szülés előtt munkaviszonyban állt édesanyáknak, mely eléri az illető korábbi havi fizetésének 80%-át. Angliában egy azonos helyzetben levő édesanya csak korábbi jövedelmének 32%-át kapja meg az első hat hónap folyamán – ez az összeg még az uniós átlag alatt is van. Az adatok lényeges eltérést mutatnak a vizsgált ellátási formára vonatkozóan, a több tényezőre kiterjedő – komplexebb – vizsgálatok azonban árnyaltabbá tennék a képet.

A KGYNG területén rendelkezésre álló adatok vizsgálata előre jelezte, hogy *a speciális nevelési/oktatási igényű gyermekekre* vonatkozó statisztikai adatfelvételek lényegesen szegényesebbek, mint azok, amelyek az átlagos képességekkel rendelkezőkre vonatkoznak. Az oktatáspolitikák általában – és ez jellemzi az uniós szándékokat is – kiemelten kezelik a hátrányos helyzetben lévők ügyét, illetve a fogyatékkal élők támogatásának kérdését. A cselekvési programok azonban sok esetben közelítő vagy pontatlan adatok alapján készülnek, mert nem állnak rendelkezésre pontos és

⁷ 60 országra kiterjedő vizsgálatot folytatott a Mercer Consulting humán erőforrás tanácsadó cég. A gyermek megszületése utáni terhességi gyermekágyi-segély törvényileg garantált összegét vetették össze egy évi kb 5,7 millió forintnak megfelelő átlagkeresettel rendelkező nő szülés utáni első 6 hónapjára vetítve. <http://www.mercerhr.com/pressrelease/details.jhtml?idContent=1080010>

megbízható adatok ezen a területen. A jelenség összefüggésbe hozható azzal a ténnyel is, hogy a speciális nevelési/oktatási szükségletek (special education needs) újra-definiálása is megkezdődött. A korábban használt inkább „orvosi” definíció alapján mintegy 10%-nak volt tekinthető a valamilyen fogyatékossgal élők társadalmi aránya. Az új definíció – mely a személyiség egészében gondolkodik – tágabban szabja meg a hátrányos helyzetűek – fogyatékkal élők – körét: ez alapján közelítőleg a társadalmak mintegy 20%-át tekintik ide tartozónak⁸.

Az információs és kommunikációs technológiák fejlődése megteremtette a lehetőségét annak, hogy a nemzeti adatgyűjtések eredményei gyors és hatékony módon eljuthassanak az érdeklődőkhöz. Az *adatok közzétételének gyakorlatát* vizsgálva azonban szembevetőd, hogy az egyes országok csekély mértékben használják ki a hálózati publikáció adta lehetőségeket, legalábbis ami a KGYNG-ra vonatkozó adatokat illeti. Jellemző, hogy a közzétett információk többnyire az iskoláskor előtti intézményes nevelésre vonatkoznak, tehát nem ölelik fel a KGYNG teljes kérdéskörét. Gyakori az is, hogy a részletesebb adatok eléréséhez a felhasználónak fizetnie kell. A nemzeti adatok angol nyelvű közzététele az európai országok kisebb részére jellemző, és körükben is megfigyelhető, hogy a nemzeti nyelven közzétett tanulmányokból, adatokból angol nyelven csupán *kivonatos* ismertetőket tesznek elérhetővé. A weboldalak egy-egy témakörhöz kapcsolódóan általában tartalmazták a kompetensnek mondott kontaktszemély elérhetőségét, de a tapasztalat szerint ezek inkább „info”⁹ szolgáltatást nyújtottak, azaz válaszaikból kitűnt, hogy a témakör mély és részletes ismeretével nem rendelkeztek. Ennek megfelelően az ilyen csatornákon indított adatkérés az esetek nagy részében nem bizonyult sikeresnek, noha megfelelő tájékoztató jellegű információt kaphatott az érdeklődő, mint az kiderült az EUROSTAT által végzett vizsgálatból.

Funkcionális ekvivalencia

Az ellátási formák sokfélesége és azok kulturális meghatározottsága – helyi értéke – jelenti az összehasonlíthatóság egyik legfőbb akadályát. A szakértők egy csoportjának javaslata szerint az adatok összevethetőségének megteremtése érdekében az adatgyűjtések megvalósítása során a funkcionális ekvivalencia elvét kell alkalmazni. A funkcionális ekvivalencia révén egyenértékűsíthetővé válnak az egyes nemzeti jóléti szolgáltatások, a szociális ellátás keretében nyújtott támogatások vagy oktatási szolgáltatások. Fontos hozadéka a funkcionális ekvivalencia alkalmazásának, hogy

⁸ Special Needs Education: Statistics and Indicators – <http://www1.oecd.org/els/pdfs/EDSCERIDOCA043.pdf>

⁹ Az „info” szolgáltatást végző munkatárs abban nyújt segítséget, hogy eljussunk a kompetens személyekhez, maga azonban nem tekinthető annak.

összehasonlíthatóvá teszi a nemzeti jellemzők és kulturális szokásrendszerek alapján egymástól lényegesen különböző ellátórendszereket. Megítélhetővé válik, hogy egy adott országon belül valamely ellátási forma jelenlegi elterjedtsége és színvonala hogyan viszonyítható más országok teljesítményeihez. Megjegyzendő, hogy a KGYNG – mint szolgáltatások komplex rendszere – *egészében* is összehasonlíthatóvá válik a funkcionális ekvivalencia révén más országok azonos szerepet betöltő ellátórendszerével.

3.1 A KGYNG területén elérhető adatok

Az uniós stratégiákhoz illeszkedő KGYNG fejlesztések alapvető feltétele a rendszer leírására és monitorozására alkalmas statisztikai mutatók és indikátorok kialakítása. Ezek kialakításában szerepet játszanak mindazok az összehasonlító elemzések, világstatisztikák, melyek nemzetközi szervezetek vizsgálatai alapján már rendelkezésre állnak (OECD, EU, UNESCO). Egyes nemzeti statisztikai adatgyűjtéssel vagy monitorozással foglalkozó intézmények példája is figyelembe veendő, különösen azokban az országokban – például az Egyesült Államokban –, ahol hosszabb ideje kiterjedt adatgyűjtés és elemzés folyt a KGYNG területén, vagy ahol a nemzeti intézmény az országos vizsgálaton túl, a témakör nemzetközi vonatkozásait is felmérte. A következőkben ezeket tekintjük át, mint az indikátorrendszer fejlesztésekor kiindulópontként és viszonyítási alapként tekinthető forrásokat.

Mivel jelenleg nem létezik nemzetközileg standardizált adatgyűjtési rendszer a KGYNG területén, ezért a nemzetközi összehasonlítások megtételére alkalmas adatok jelentős nehézségek árán – és korlátozott érvényességgel – állíthatók elő. Az egyes nemzeti vagy regionális forrásokból származó adatok csak átalakítások, megszorítások révén válnak összemérhetővé. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a nemzetközi vizsgálatokban alkalmazott megközelítés, mely nem célzottan a KGYNG-t vizsgálja, heterogén forrásokból, különböző ágazati statisztikákból – pl. oktatási, szociális – kényszerül adatokat gyűjteni a sikeres elemzésekhez. A KGYNG fontosságának az utóbbi években tapasztalható növekedése ugyanakkor lehetővé tette, hogy nemzetközi szintén meginduljanak az előkészületek az adatgyűjtések korszerűsítésére és összehangolására. Az adatforrások fejlesztése ezekben a kezdeményezésekben nem csupán közvetlenül a KGYNG területére érvényes adatokat előállítókra vonatkozik, hanem azoknak a munkájára is, akik a háttéradoatok gyűjtésével támogatják a terület átláthatóbbá és tervezhetőbbé tételét.

Európai Unió

Az Európai Unió irányító testületeihez köthető több olyan kezdeményezés is, amely közvetve vagy közvetlenül hozzájárult a KGYNG területére vonatkozó adatgyűjtés szélesítéséhez. A kezdeményezésekre jó példa a tagállamok *szakminisztereinek* találkozója 2001 júniusában, ahol a családi élet és a munkahelyi elvárások kiegyenlítésének témakörét tárgyalva jelezték azon elvárásukat, hogy az egyes tagállamok szolgáltatassanak adatokat a gyermekgondozás országukbeli helyzetéről és annak várható alakulásáról. A felkérés eredményeként született dokumentumok nem tartalmaznak statisztikai adatokat, a kezdeményezéseknek azonban szerepe van a KGYNG fontosságának kihangsúlyozásában és az új – a korábbiaknál komplexebb – megközelítési mód terjesztésében.

3.1.1 Európai Bizottság: „Network on Childcare”

1986-ban az Európai Bizottság életre hívta a Network on Childcare programot azzal a szándékkal, hogy a társadalmi életben és a munkaerőpiacon csökkentse a nők és férfiak közötti meglévő egyenlőtlenséget. A kitűzött cél irányába ható lehetséges társadalompolitikák megfogalmazására szervezett network célkitűzései között szerepelt a KGYNG korábbiaknál szélesebb körű áttekintésének igénye. Ennek megfelelően a program olyan vizsgálati szempontoknak szentelt figyelmet, mint a szülői jogcímen igénybe vehető szabadság mértéke, a napköziotthonos, bölcsődei, óvodai ellátás, oktatási szolgáltatások, valamint a család által szervezett gondozási formák. A network négy – uniós, illetve európai kitekintésű – tanulmányban mérte fel a helyzetet 1996-os zárásáig¹⁰. A fő eredménynek számító tanulmányok mellett számos olyan dokumentum is született, melyek a KGYNG korábban kevésbé vizsgált területeire vonatkozóan szolgáltatottak adatokat. Így kerültek a figyelem előterébe a *családban* megvalósuló gondozás formái, illetve a családi kezdeményezésre létrejött szervezett gondozási formák, a vidéki viszonyok között élők által igényelt ellátások fejlesztésének ügye, az apák lehetőségei és szerepük a gyermekgondozásban stb. A network 10 éve alatt folyamatos törekvés volt megfigyelhető a módszertani fejlesztésekre, hogy a vizsgálati eredmények – indikátorok — összevethetővé váljanak a gyermekgondozásra vonatkozóan egyéb rendelkezésre álló adatokkal.

¹⁰ Pl.: Childcare services for rural families (1995), Family day care in Europe (1995); A review of services for young children in the European Union: 1990-1995 (1995); Quality targets in services for young children (1995); School-age childcare in the European Union (1996)

3.1.2 Európai Bizottság: „Family Observatory”

Az Európai Bizottság 1989-ben alapította a nemzeti családpolitikák vizsgálatára és elemzésére azt a „network”-öt (European Observatory on National Family Policies¹¹), mely 1998 óta az ausztriai Családügyi Tanulmányok Intézetének (Institute for Family Studies – Österreichisches Institut für Familienforschung¹²) koordinációjában végzi munkáját. A hálózat multidiszciplináris megközelítési módot alkalmaz a célterület vizsgálatához, elsősorban független szakértők munkájára építve. A network adatokat gyűjt a nemzeti családpolitikák fejlesztési elképzeléseire vonatkozóan, vizsgálja a családformák alakulását, demográfiai változásokat regisztrál, emellett figyelemmel kíséri azokat a társadalmi és gazdasági változásokat, melyek hatással vannak a családok helyzetére. A munka részét képezik az éves rendszerességgel megtartott szemináriumok, melyeken szakmai viták szolgálgják a fejlesztés eredményességét. A korábbi Childcare network-höz hasonlóan a Family Observatory munkatársai is törekszenek arra, hogy azokról a területekről szolgáltatassanak információkat – beleértve a KGYNG területét is –, amelyek a kevésbé áttekinthetők és összevethetők a meglévő nemzeti adatgyűjtések alapján. Az eredményeket összefoglaló publikációk közé tartozik a „Family Observer” című évente kétszer megjelenő folyóirat, mely valamennyi uniós ország nyelvén kiadásra kerül¹³, valamint az éves szemináriumokról készített összefoglaló jelentés¹⁴. A munka része, hogy az egyes uniós országokban figyelemmel kísérik mindazokat a projekteket és kutatásokat, melyek a családugyet szűkebb vagy tágabb értelemben érintik¹⁵.

Említésre méltóak az 1997 folyamán megjelent jelentések, melyek a hálózaton belül az angliai yorki egyetem¹⁶ szervezésében megvalósult munkát összegezték. A demográfiai változások, a gyermekek érdekeit érintő politikai célkitűzések, a gyermekgondozás helyzetének felmérése, valamint a gyermek-szegénység vizsgálata voltak a legfontosabb kutatási témakörök, melyek során kitüntetett figyelmet szenteltek pl. a KGYNG családokra háruló költségeinek felmérésére. E témát a családok szociális helyzetével, jövedelmi viszonyaival összevetésben vizsgálták. (A családok KGYNG terheit vásárlóerő paritáson a felnőtt férfi átlagkeresethez viszonyítva mérték, figyelembe véve a család/gyerek támogatási rendszer juttatásait is, úgymint az adókedvezményeket, külön juttatásokat és szolgáltatásokat.)

¹¹ http://europa.eu.int/comm/employment_social/eoss/index_en.html

¹² <http://www.oif.ac.at>

¹³ http://europa.eu.int/comm/employment_social/publications/2001/ke3901489_en.html

¹⁴ http://europa.eu.int/comm/employment_social/eoss/publications_en.html

¹⁵ http://europa.eu.int/comm/employment_social/eoss/research_en.html#Research

¹⁶ <http://www.york.ac.uk/>

Eurydice

Az európai oktatási információs hálózatként működő Eurydice¹⁷ rendszeresen frissített leíró elemzéseket készít az egyes országok oktatási rendszeréről, kérdőíves adatfelvételre épülő összehasonlító elemzésekben vizsgálja az oktatásügyet érintő aktuális kérdéseket – legutóbb például a kulcs-kompetenciák kérdéskörében tette ezt¹⁸ – mindemellett indikátorok/statisztikai adatok felhasználásával leírja az egyes nemzeti oktatási szinteket. A hálózat által működtetett saját adatbázis az EURYBASE¹⁹ részletes adatokat tartalmaz az európai oktatási rendszerekről. A KGYNG vonatkozásában elsősorban az iskolakezdés életkori eltérései tekinthetők át országonkénti bontásban, vagy a KGYNG-ban résztvevő gyermekek aránya az azonos korúak populációján belül.

3.1.3 Európai Bizottság: Family and Work Network

A család és munka kapcsolatának vizsgálatára létrejött hálózatot (Family and Work Network) 1994-ben a családok nemzetközi évében alapította az Európai Bizottság Foglalkoztatásért, Szociális Ügyekért és Oktatásért Felelős Igazgatósága. A hálózat fő célja azoknak az új és követhető gyakorlatoknak a feltárása és széleskörű megismertetése volt, melyek hatékonyan elősegítik a munka és a családi élet harmonikus összeegyeztetését. A vizsgálódások ennek megfelelően kiterjedtek az új munkaszervezetek, az új munkaformák (pl.: távmunka) megismerésére, a rugalmas munkaidő gyakorlatának terjedésére, illetve az egyéni mobilitási lehetőségek feltárására. Ezeken túlmenően a hálózatban folyó adatgyűjtés során kitüntetett figyelmet szentelnek a következőknek:

- a munkahelyeken működő gyermekgondozó intézmények;
- a közös vállalkozásként működtetett óvodák;
- az ellátási jogosultságot meghatározó tényezők és azok gyakorlati érvényesülése;
- a gyermekgondozási költségek munkaadói támogatása;
- a gyermekgondozásban érintettek számára biztosított munkaidő-kedvezmények.

A network az egyes tagországokból meghívott szakértők munkájára épül, akik uniós delegáltak és hálózati koordinátorok támogatásával végzik munkájukat. A szisztematikusan gyűjtött adatok alapján feltárhatóvá váltak

¹⁷ <http://www.eurydice.org>

¹⁸ <http://www.eurydice.org/survey5/en/FrameSet.htm>

¹⁹ http://www.eurydice.org/Eurybase/frameset_eurybase.html

azok a gyakorlati megoldások, melyek a legeredményesebben támogatják az esélyegyenlőség növekedését a munka és a gyermekgondozás sikeres összeegyeztetésével. Visszatekintve azt látjuk, hogy az 1990-es évek végén negyedévente kiadott „New Ways” tájékoztató füzet témakörei – melyek felhívták a figyelmet a követendőnek tekinthető példákra – több ponton is kapcsolódtak a KGYNG ügyéhez:

- Bevezetés a nemzedékek közötti szolidaritás témakörébe (1997/1)
- Férfiak a családban és a munkahelyen (1998/2)
- Munkaidő-szolidaritás (1998/3)
- Különleges helyzetű kétkeresős családok (1998/4)

3.1.4 Corporate Social Responsibility Europe (CSR Europe)²⁰

A CSR Europe a gazdasági szektor szereplőinek önkéntes tagságra épülő szervezete, mely fő feladatának tekinti, hogy a nem gazdasági szektor döntéshozóival párbeszédet kezdeményezzen a közösen vállalandó társadalmi felelősségről. Céljai elérése érdekében partneri kapcsolatokat alakított ki az Európai Bizottsággal. A hálózat gyakorlati célja, hogy támogatást nyújtson gazdasági szervezeteknek mint társadalmi szintű felelősséget viselő testületeknek, intézményeknek ahhoz, hogy a foglalkoztatottság növekedését, a munkahelyek számának gyarapodását és a társadalmi kirekesztés csökkentését elérjék. A célok megfogalmazása lehetővé teszi, hogy fokozott figyelmet szenteljenek a kisgyermeket nevelő foglalkoztatottak ügyének. Ennek jegyében vizsgálják a munkahelyen megvalósuló gyermekellátás ügyét, valamint a különleges szabadságotlasi jogosultságok kérdéskörét is. A hálózat tevékenységének eredményeként információkat szolgáltat a nemzeti gyakorlatokra vonatkozóan, tematikus beszámolókat készítet – melyek a témára szakosodott szakértők publikációira épülnek –, emellett a „jó gyakorlat” feltárása érdekében célzott esettanulmányokat készítet. Négyhavonta megjelenő kiadványukban – a CSR Magazinban²¹ – visszatérő témaként szerepelnek a gazdaság működésének és az emberi jogok kapcsolatának kérdései, a gazdasági szereplők szociális felelősségének növelését célzó programok ismertetései, vagy újabban az élethosszig tartó tanulás feltételeinek megteremtésére irányuló kezdeményezések bemutatása, melyek hol közvetve, hol közvetetten érintik a KGYNG kérdéskörét.

A CSR Europe annak érdekében, hogy a gazdasági fejlődés és a társadalmi fejlődés szinkron folyamatként valósuljon meg egyidejűleg többféle

²⁰ 1995-ös megalakulásától 2000 novemberéig a szervezet az European Business Network for Social Cohesion (EBNSC) nevet viselte

²¹ <http://www.csreurope.org/default.asp?strRequest=pubserve&pageid=316>

tevékenységet végez. Ezek közé tartozik egy olyan on-line adatbázis felállítás, melyben a társadalmi felelősséget vállaló és annak jegyében cselekvő gazdasági szervezetek köréből ismertetik – jelenleg annak a 265-nek – a gyakorlatát, melyek inspiratív példaként szolgálhatnak más intézmények számára²². Említésre méltó múltbéli kezdeményezésnek tekinthető az úgynevezett CSR Mátrix, amely olyan interaktív internetes felületként működött, ahol a honlapot látogató gazdasági szervezetek számára lehetőség nyílt saját jelenlegi szociális felelősségvállalási gyakorlatuk on-line felmérésére, mégpedig oly módon, hogy közben más intézmények referenciának számító gyakorlatát is megismerhették. Ez utóbbi adatbázisban 46 gazdasági társaság gyakorlata vált megismerhetővé eseteleírások révén. A cégek között olyanok találhatók, mint az IBM, Levis, Shell, France Telecom stb. A CSR Europe honlapján²³ rendelhető kiadványok közül több országtanulmány és olyan kutatási beszámoló is elérhető, mely 500 üzleti vállalkozás „jó gyakorlatát” tekinti át és tipizálja.

3.2. Adatforrások

A KGYNG-nak országok közötti összehasonlítását lehetővé tevő háttér-adatok számos eltérő forrásból származhatnak: kérdőíves felmérésekből, nyilvántartó rendszerek által gyűjtött adatokból, a struktúrákra és intézményrendszerekre vonatkozóan közölt adatokból, a pénzbeli és természetbeni támogatásokat közvetítő rendszerek által nyilvántartott adatokból.

3.2.1 Kérdőíves felmérések

3.2.1.1 Európai Unió

Unió szinten az EUROSTAT által végzett a háztartáspanel vizsgálatokból²⁴, az európai munkaerő felmérésekből²⁵ származtathatók olyan adatok, melyek a KGYNG vizsgálata során a nemzetközi összehasonlítást megalapozhatják. Megjegyzendő, hogy a KGYNG vonatkozásában az em-

²² <http://www.csreurope.org/databank/databankdefault.asp?databank=createsql.asp?strSearch=Mat4SubAll>

²³ <https://www.ethicalmedia.com/secure/csreurope/pubsorder.aspx>

²⁴ European Community Household Panel

²⁵ European Labour Force Survey

lített forrásokból származtatott adatok jórészt háttéradatként hasznosíthatók. Az EUOROSTAT adatfelvételei mellett esetlegesen az Eurobarometer adatfelvételei tartalmaznak olyan kérdéseket, kérdésköröket, melyek felhasználhatók a gyermeket nevelő családok helyzetének nemzetközi összevetésben megvalósuló elemzésére.

Európai Közösség Háztartáspanel Vizsgálat²⁶

Az Európai Unió – Svédország kivételével – valamennyi tagállamát felölelő soktényezős és sokcélú társadalomstatistikai adatfelvétele demográfiai, jövedelmi, foglalkoztatási indikátorok mellett a háztartások felszereltségét, a lakosság egészségi állapotát és életfeltételeit, a szegénység jellemző okait és mértékét, valamint a kirekesztés szociálisan káros formáit vizsgálja. A longitudinális (panel) jellegű vizsgálat során ugyanazon háztartások állapot változását követik éveken át. Az első vizsgálatot 1993-ban indították, melyet az 1995-ös, 1996-os és az 1997-es években megismételtek. Az európai háztartáspanel vizsgálat legfontosabb előnye a KGYNG vonatkozásában, hogy a háztartások összetétele, a családok struktúrája – szociológiai értelemben vett „kemény” adatok tükrében – vált összevethetővé. Az adatgyűjtés lehetővé teszi, hogy olyan elemzések szülessenek a jövőben – a gyerekek társadalmi helyzetére koncentrálni –, melyek figyelembe veszik a gyerekek családi környezetét, testvéreik számát stb. A vizsgálat kiterjed a gyerekvállalás és a munkaerőpiaci pozíció összefüggésének vizsgálatára, valamint az otthoni gyermekgondozási formák és az abban résztvevők megismerésére. Az adatok lehetővé tették annak vizsgálatát, hogy a családi jövedelmek és a gyermekek száma mennyiben befolyásolja a KGYNG igénybe vett formáját, azaz, hogy a gondozás a háztartásban, vagy inkább a gondozásra létesített intézményekben valósul meg. Nincsenek ugyanakkor egyértelműen értelmezhető adatok arra vonatkozóan, hogy a KGYNG milyen időkeretek között megfelelő a gyermekeknek, illetve hogy a szülők anyagi támogatása milyen módon befolyásolja az intézményi ellátás iránti igényeiket. Fontos iránya a vizsgálódásoknak, hogy a munkáltatók irányában támasztott elvárásokat is igyekeznek felmérni, ami alapján az lesz becsülhető, hogy ingyenesen vagy inkább költségtérítés ellenében – és ez esetben mennyiért – lenne kívánatos a munkahelyi gyermekgondozás intézményeinek bevezetése/bővítése.

Az adatfelvételek eredményességét hátráltatja, hogy az utóbbi években a válaszmegtagadók aránya jelentősen megnövekedett, ami a nyert adatok megbízhatóságát korlátozza. Emellett továbbra is útját állja az adatok összevethetőségének, hogy országonként eltérő módon értelmezik a háztartás, a bevételek stb. fogalmát. Mindezek ellenére a KGYNG háttérada-

²⁶ European Community Household Panel (ECHP)

tainak gyűjtésekor fontos forrásnak bizonyulnak a háztartáspanel vizsgálatok.

Az Európai Munkaerő Felmérés²⁷

Az európai tagállamok munkaerőpiaci helyzetének összevetésében fontos szerepe van annak a nagymintás felmérésnek, mely 1960 óta éves rendszerességgel kerül megszervezésre. Az idősoros adatok az évek során kialakított standardizáció révén mára jelentős összehasonlíthatósággal rendelkeznek. A KGYNG szempontjából a szülők munkaerőpiaci pozíciójának megismerése és annak változása jelentik a legfőbb hozadékokat. (A legtöbb egyéb vizsgálatban az anya foglalkozási állapotát rögzítik, míg a munkaerő felmérésben az apáét is.) Emellett a családokban az inaktív személyekről is képet kapunk – így a tanuló gyermekekről is –, ami általában nem jellemző az egyéb vizsgálatokra. Bár az inaktivitás okait részletesen igyeksenek feltárni az alkalmazott mérőeszközzel, arra mégsem kaphatunk választ, hogy a szülő(k) gyermekgondozás érdekében megvalósuló „otthon maradása” mennyiben függ össze a KGYNG intézményi szolgáltatásainak elterjedtségével, illetve minőségével.

A munkaerő felmérés adatai nem közvetlenül, hanem a European Network on Childcare megbízása alapján készített másodelemzésekben váltak igazán hasznossá a KGYNG témakörét összehasonlító módszerekkel elemzők számára. Ezekben világossá vált, hogy a szülők munkaerőpiaci helyzete összefüggésbe hozható azzal, hogy a családban van-e gyermek. (Korábban nem volt pontosan átlátható, hogy a gyermekek száma és életkora mennyiben befolyásolja a szülők munkaerőpiaci helyzetét.) Az újabb adatfelvételeken alapuló indikátorok a 20-50 évesek körében jelzik a gyermekek (0-6 év közöttiek) hatását a szülők munkaerőpiaci aktivitásra. (Az elemzés során összevetik a gyermektelenek és gyermeket nevelők foglalkoztatottsági mutatóit, figyelembe véve a szülők iskolai végzettségét, valamint azt, hogy a gyermeket valamely szülő egyedül neveli-e vagy sem.)

Nehézség ugyanakkor, hogy a felmérés alapján aktívnak tekintettek olyan szülőket, akinek munkaviszonyuk volt ugyan, valójában azonban gyermekgondozási (anyasági) vagy szülői szabadságon voltak. Az újabb elemzések során ezek kizárásra kerültek, hogy a ténylegesen munkavégzőkre vonatkozzanak az adatok. (A szabadságot igénybevevő szülőkre vonatkozó információk is fontosak lettek volna, ám számuk nem érte el az elemzésekhez szükségeset.) A gyermekgondozási ellátásra vonatkozóan a kérdőív nem tartalmazott adatokat, így nem lehetséges vizsgálni az ellátás igénybevétele és a szülők foglalkozási helyzete közötti korrelációt.

²⁷ European Labour Force Survey (ELFS)

Időmérleg vizsgálat (TUS) – Nemzetközi Időmérleg Vizsgálat (MTUS)²⁸

Az 1990-es évek elején az Európai Unió tagállamok részéről megfogalmazott panaszok jelezték, hogy az időmérleg vizsgálatok országspecifikus jellege lehetetlenné teszi az országok közötti összehasonlítást. Ennek eredményeként a Statisztikai Program Bizottság – az EUROSTAT közreműködését kérve – 1994 végén megkezdte a tagállamok időmérleg vizsgálatának harmonizációját. Az azóta elkészült "pilot survey" – melynek munkálataiban Magyarország is részt vett – világos módszertani és tartalmi ajánlásokat tartalmaz az adatfelvételek megvalósításához. (1999-2002 között 12 uniós ország vett részt a munkálatokban.)

A fejlesztés legfontosabb célkitűzése azoknak a tényezőknek a meghatározása volt, melyek a fizetett és a nem fizetett munkavégzés során befolyásolják az egyéneket. Emellett azoknak a viselkedési formáknak a feltárása is célkitűzés volt, melyek a gyermekeket, serdülőket, időskorúakat vagy a hátrányos helyzetűeket jellemzik. Az elemzések mindig életkori csoportok és nemek szerinti bontásban történtek. A KGYNG vonatkozásában annak van jelentősége, hogy tevékenységi körönként megmérték a háztartásban végzett – nem fizetett – munka volumenét, úgymint a gyermekgondozásra fordított időt, a más ápolásra szoruló személyek gondozására fordított időt, illetve a háztartásban adott feladatok végzésére fordított időt. A nemek szerinti bontás lehetővé tette, hogy a férfiak és nők háztartási munkaterhelése összevethetővé váljon. A jelenleg megfogalmazott javaslatok alapján az időmérleg vizsgálatból (TUS-ból) származó indikátorok részét képeznék az európai egységesített statisztikai adatfelvételi rendszernek.²⁹

Eurobarometer

Az Eurobarometer elsősorban közvéleménykutatásokat végez az Európai Bizottság megrendelésére. Az évi rendszeres adatfelvételek az unióval kapcsolatos kérdésekre vonatkozóan gyűjtenek információkat. Készülnek ugyanakkor olyan tematikus adatfelvételek is, melyek kapcsolatba hozhatók a KGYNG-sal, illetve amelyek esetleges bővítése esetén lényeges információk gyűjthetők a KGYNG-ra vonatkozóan Európai Unió szinten. (Jelenleg a fiatalokra vonatkozó adatfelvételek elsősorban a 15-24 éves korosztályokra koncentrálnak.)

²⁸ <http://www.iser.essex.ac.uk/mtus/studies/eu-2000+.php>

²⁹

http://europa.eu.int/comm/employment_social/employment_strategy/indic/list_from_compendum_jer2002.pdf

European Survey on Working Conditions

A vizsgálatot az Európa Tanács által létrehozott (1975) alapítvány³⁰ végzi, melynek fő célkitűzése az élet és munkafeltételek folyamatos javításának előmozdítása. A jelenlegi formában megszervezett adatgyűjtésre 5 évenkénti periodicitással kerül sor 1990 óta. A 2000/2001³¹ adatfelvételben számos olyan szempont alkalmazása is megfigyelhető, amely lehetővé teszi a vizsgálatban résztvevő országok közötti összehasonlítást, például az egyéni munkafeltételek, a munka minősége, a munkahelyi elvárások, a szabadságolások jogalapja és mértéke, a nemek közötti egyenlőség, a családok helyzete, a gyermekgondozás, a családon belüli eltartói szerep jellemzői, valamint az életállapottól függő tanulási perspektívák indikátorai mentén.

3.2.1.2 Egyesült Államok

Early Childhood Longitudinal Study (ECLS³²) Program

Az Egyesült Államokban a KGYNG vizsgálatára 1998 folyamán indított ECLS program keretében követéses módszerrel gyűjtenek adatokat a mintába sorolódott gyerekekről, hogy a KGYNG hatásait megkíséreljék kimutatni³³. A vizsgálat két szálon fut. Egy kiválasztott életkori kohorszból a kezdetekkor 15 000 gyermekre vonatkozóan gyűjtöttek adatokat, őket az iskolába lépésig kísérik figyelemmel. Az óvodáskorúak körében indított vizsgálat keretében – a minta 23 000 fő – pedig az 5. évfolyamig (ISCED 0-1.) kísérik figyelemmel a gyermekek teljesítményének alakulását. A célkitűzéseknek megfelelően országosan reprezentatív adatokkal rendelkeznek a gyermekek születéskori élethelyzetére, annak változására; továbbá a gyermekek nehézségeire vonatkozóan az intézményes nevelésbe történő bekapcsolódás idején (óvodába lépés, iskolába lépés), illetve a gyermekek intézményi tapasztalatainak alakulására és fejlődésére vonatkozóan. A kutatási hipotézisek megfogalmazásakor célul tűzték ki, hogy a feltárják a gyermekek korai tanulását és későbbi iskolai teljesítményét meghatározó

³⁰ European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions
<http://www.eurofound.ie/>

³¹ <http://www.eurofound.ie/publications/files/EF0121EN.pdf> – Third European survey on working conditions 2000

³² <http://nces.ed.gov/ecls/>

³³ A vizsgálat finanszírozói: U.S. Department of Education, National Center for Education Statistics (NCES) együttműködésben a következőkkel: National Center for Health Statistics (NCHS), National Institutes for Child Health and Human Development (NICHD), National Institutes of Health (NIH), Administration for Children, Youth, and Families (ACYF), U.S. Department of Agriculture.

olyan tényezők szerepét, mint a család, az iskola, a helyi közösség és az egyéni képességek. A 2002 tavaszán közzétett adatok³⁴ és elemzések nem jelentik a vizsgálat lezárását, hiszen annak követéses jellegéből adódóan a jövőben is sor kerül adatgyűjtésre.

National Institutes for Child Health and Human Development (NICHD³⁵) tanulmányok a KGYNG területén

Az Egyesült Államok nemzeti intézete, mely a gyermekek egészséges fejlődésének biztosítását hivatott támogatni 1991 óta folytat kutatásokat a KGYNG területén³⁶. A vizsgálatok során sokféle változót használtak: a gondozási/nevelési intézménybe lépés életkora, szolgáltatás igénybevételének időtartama, a gondozás rendszeressége, a gondozási formák, a gondozást megvalósítók felkészültsége és képzettsége, a felnőtt – gyermek arány, a csoportméret, a gondozás minősége, a gyermekek egészségének megővésére kialakított gyakorlat.

Az intézetben készült publikációk³⁷ áttekintése azt jelzi, hogy multidiszciplináris keretek között közel egy évtizede folynak olyan szisztematikus kutatások, melyeknek célja megismerni azt a hatásmechanizmust, mely az egyes gondozási formák és az azokból eredő gyermeki élmények, valamint a gyermekek korai és későbbi fejlődése között kimutatható. A kutatások a korai gondozási formák mellett kiterjednek az egyéni képességek szerepének vizsgálatára, valamint azoknak a tényezőknek a megismerésére is, melyek nem a nevelés/gondozás területéről érkezően alakítják a gyermeki fejlődést.

National Household Education Survey (NHES)

Az Egyesült Államok Nemzeti Oktatásstatisztikai Központjának³⁸ szervezésében megvalósuló széleskörű adatgyűjtés (NHES) 1991-től kezdődően szolgáltat adatokat a KGYNG területére vonatkozóan. Az 1991-1995 között lezajlott adatfelvételek alkalmával a 3-8 év közötti gyermekek szüleivel készítettek interjúkat gyermeküknek a KGYNG-ban való részvételéről és annak körülményeiről: a választott gondozási program jellemzőiről, a gyermek első iskolai élményeiről, az iskolába lépés esetleges elha-

³⁴ <http://nces.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp?pubid=2002148>

³⁵ <http://www.nichd.nih.gov/>

³⁶ A korai nevelés és gondozás területén folytatott kutatások támogatói: National Institutes of Health, U.S. Department of Health and Human Services, National Institutes for Child Health and Human Development (NICHD)

³⁷ <http://www.nichd.nih.gov/about/od/secc/pubs.htm>

³⁸ <http://nces.ed.gov/>

lasztásának okairól, valamint a gyermekneveléssel járó jellemző szülői elfoglaltságokról és azok mértékéről.

Az 1995-ös adatfelvétel alkalmával a gyermekek KGYNG-ban való részvételére vonatkozóan gyűjtöttek adatokat, ezért vizsgálták a KGYNG intézményi programjait, az iskolai tapasztalatokat, az intézmények és a szülők/család együttműködésének módjait. Emellett adatokat gyűjtöttek a faji és etnikai kisebbségek KGYNG-beli részvételi arányaira, a rokonok által gondozásban részesülő gyermekek ellátására, és azokra a háztartásokra vonatkozóan, melyek kihasználják az intézményi KGYNG lehetőségeket. Az NHES háztartás vizsgálatok utolsó hulláma 2001-ben zajlott le, és a tervek szerint a jövőben 2 éves periodicitással kerül sor újabb mérésre.

National Longitudinal Surveys (NLS³⁹)

Az amerikai NLS 1966 óta követéses módszerrel évente két alkalommal információkat gyűjt a vizsgálat indításakor mintába sorolt személyek képzési útjára és munkaerőpiaci aktivitására vonatkozóan. Ennek jegyében vizsgálatuk tárgya az iskoláztatás, a képzettség megszerzése és annak költségei, az elhelyezkedés, a szakmaváltoztatás, a lakásszerzés, a házasság, a halandóság okai, a jóléti szolgáltatások igénybevétele, valamint a kábítószeres használata és az alkoholfogyasztás. Az életutakra kiterjedő vizsgálat 1966 óta 4 életkori csoportot követ nyomon. Vizsgálati célcsoportokat induláskor (1) a felnőtt férfiak, (2) a felnőtt nők, (3) a fiatal férfiak és (4) a fiatal nők alkottak. A KGYNG szempontjából annak a ténynek van jelentősége, hogy 1986 óta a követéses vizsgálatban részt vevő személyek gyermekeket vállaltak, akiknek születését és fejlődését nyomonkövetve részletes információk gyűjthetők a KGYNG-ban való részvételük alakulásáról.

The Clearinghouse on International Developments in Child, Youth and Family Policies at Columbia University⁴⁰

Az 1999-ben indult kezdeményezés célja, hogy a nyugati civilizációhoz – így Európához – tartozó országokban szisztematikus alapokat teremtsenek a nemzetközi összehasonlító elemzésekhez. Ennek jegyében például 2000 májusában New Yorkban a különböző szaktudományok művelői az adatfelvételek standardizálási lehetőségeit keresve tanulmányozták a KGYNG területét, azon belül többek között az alkalmazottak, a gondozási költségek, és a KGYNG intézmények és az iskolák kapcsolatának kérdés-

³⁹ <http://www.bls.gov/nls/home.htm>

⁴⁰ <http://www.childpolicyintl.org/>

körét. A csoport által gyűjtött – és jelenleg elérhető – adatok azonban nem terjednek túl a KGYNG-ban résztvevők arányszámainak közlésén.

3.2.2 Nyilvántartási adatok

3.2.2.1 OECD Social Expenditure database, SOCX⁴¹

Az egyes országok szociális kiadásainak adatbázisa 29 országra vonatkozóan tartalmaz adatokat⁴², melyek alapján összevethető a szociális kiadások mértéke, és azok felhasználása az egyes országok szociálpolitikai gyakorlatában. Az adatok lehetővé teszik trendek megajzolását, illetve a változások nyomonkövetését az adatbázis építésében résztvevő országokban. A vizsgálat 13 elkülöníthető szociálpolitikai témakör köré szervezve folyik, melyek közül az egyik a családi jövedelmekkel, egy másik pedig a család számára igénybevehető szolgáltatásokkal foglalkozik. A családi jövedelmek alakulásával kapcsolatban vizsgálhatóvá vált a gyermekgondozási szabadság kihasználása és annak hatásai a családok költségvetésére. A 2001 során megjelent adatok az adatfelvétel bonyolításának némi korszerűsítésére is utalnak.⁴³

3.2.2.2 NOSOSCO⁴⁴ Social Protection a skandináv államokban

A skandináv államokban a szociális biztonságra és ellátásra vonatkozó statisztikai adatgyűjtést a NOSOSCO intézménye végzi. Az éves rendszerességgel publikált adatok között a családokra vonatkozóan is találunk információkat. Az adatközlő jelentések és a kategória rendszer az EUROSTAT mintáit követik, így összehasonlításra jól alkalmazhatók. A családokra és a gyermekekre vonatkozó adatgyűjtés során többek között a családi jövedelmi viszonyokat vizsgálják már a terhesség idején – elsősorban a támogatási rendszer eredményessége szempontjából –, ugyanígy a gyermek születése vagy az örökbefogadás alkalmával kapott támogatásokat, a KGYNG iránti igényeket, illetve nemzeti szinten a társadalombiztosítási kiadásokat tekintik át családonként, illetve gyermekenként.

⁴¹ <http://www.oecdwash.org/PUBS/BOOKS/RP005/rp005emp.htm#title0>

⁴² <http://www.oecdwash.org/PUBS/ELECTRONIC/epels.htm#socx>

⁴³ <http://www.oecdwash.org/PUBS/ELECTRONIC/epels.htm#socx>

⁴⁴ Nordic Social-Statistical Committee

3.2.3 Adatbázisok

3.2.3.1 Information Network on Education in Europe (EURYDICE)

Az EURYDICE⁴⁵ hálózatot 1980-ban alapította az Európai Bizottság az-
zal a szándékkal, hogy előmozdítsa az európai államok oktatási rendszere-
ire vonatkozó információk cseréjét, elősegítve ezzel az összehasonlítás-
alapuló rendszerfejlesztés lehetőségeinek kibontakozását. A hálózatot al-
kotó nemzeti irodák többnyire az egyes országok oktatásért felelős minisz-
tériumaiban találhatók, vagy legalábbis azokhoz sok szállal kötődő szerve-
zetekben. Az Európai Iroda koordinálja a nemzeti irodák tevékenységét és
készíti el az összehasonlító tanulmányokat. A hálózat munkájának ered-
ményei közé tartozik az interneten elérhető oktatási adatbázis
(EUROBASE), mely bemutatja az egyes nemzeti oktatási rendszereket.
Emellett jelentős számban publikáltak összehasonlító tanulmányokat is. A
KGYNG megismerésére különösen jól használhatók az egyes országok
gyakorlatát bemutató adatbázisok, melyek tartalmazzák az adott országban
a KGYNG kialakulásának rövid történeti áttekintését, a rendszer leírását és
annak általános célkitűzéseit, a KGYNG törvényi szabályozását, intéz-
ménytípusait, valamint az intézmények kihasználtságára vonatkozó infor-
mációkat. Az EURYDICE főleg akkor hasznos, ha országspecifikus infor-
mációkat kívánunk gyűjteni a KGYNG-ra vonatkozóan, kevésbé használ-
ható azonban arra, hogy kvantitatív adatok alapján összehasonlítást vé-
gezzünk az adatbázisban szerepeltetett országok között.

Az EURYDICE szervezésében készült „Pre-school Education – Current
Thinking and Provision⁴⁶” című kiadvány ismertette a főbb kutatási eredmé-
nyeket és információkat szolgáltatott a KGYNG intézményeire vonatko-
zóan. A tanulmány leíró részében adatokat találhatunk az intézmények
igénybevételének mértékéről, a tanárképzésről, a tanuló/tanár arányról, az
időbeosztásról, és a tanórán kívüli aktivitásról. A tanulmány analízáló ré-
szében a KGYNG igénybevételének és a tanulmányi előmenetel sikeres-
ségének, a továbbfejlődés ütemének, a társas kapcsolatok alakulásának –
a társadalmi integrációnak – és a felnőtt élet sikerességének a kapcsola-
tára vonatkozóan fogalmaznak meg állításokat.

⁴⁵ <http://www.eurydice.org/>

⁴⁶ http://www.eurydice.org/Doc_intermediaires/analysis/en/early_childhood_education.html

3.2.3.2 *Mutual Information System of Social Protection in the European Union (MISSOC⁴⁷)*

A MISSOC az Európai Bizottság kezdeményezésére jött létre, hogy tömör formában naprakész összehasonlítható adatokat szolgáltatson a szociális ügyek területén. Az információszolgáltatás magában foglalja a szociális biztonság alakulásának nyomon követését, új fejlődési trendek jelzését, illetve a jelentős társadalmi következményekkel járó változások bemutatását. A felhasznált adatok egy része nemzeti jelentésekből származik.

A MISSOC interneten on-line elérhető verziója lehetővé teszi a tagállamok szociális ellátórendszerének tanulmányozását, a fejlesztési irányok áttekintését. Az összehasonlító táblák révén olyan szempontok mentén végezhető összevetés, mint az egyes betegségek társadalmi előfordulási aránya, a tartós ellátásra szoruló aránya és az ellátás során folyósított juttatások, a munkahelyi balesetek esetén fizetett ellátások és kártérítések mértéke, a családtámogatás és a munkanélküli támogatás összegei.

Bár a MISSOC egyértelmű előnye, hogy nagy tömegű információt tett könnyen hozzáférhetővé és kezelhetővé, háttérismeretek nélkül mégsem használhatók problémamentesen a rendszerleírások. A KGYNG szempontjából haszon, hogy a MISSOC tartalmazza az anyasági támogatások rendszerét és összegét, nem tér ki azonban a szülők szabadságolásának módozataira, vagy az apák által igénybevett nevelési ellátásokra.

3.2.3.3 *Mannheim Family Policy Database*

Az adatbázis létrehozója és fejlesztője a németországi „Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung (MZES⁴⁸)”, melynek fő célkitűzése az európai országok közötti fejlődési különbségek feltérképezése, illetve az európai egységesülési folyamat eredményességének nyomon követése. Ennek érdekében az országok közötti összehasonlításra alkalmas standardizált idősoros adatokat állítanak elő a családtámogatások és jövedelmek mérhetővé tétele érdekében. Vizsgálják továbbá, hogy a támogatások mennyiben választhatók szabadon, illetve milyen kritériumoknak kell teljesülnie ahhoz, hogy valaki jogosulttá váljon az igénybevételükre. Az adatbázis legfontosabb előnye, hogy – sok egyéb információforrással ellentétben – összehasonlítható kvantitatív adatokat szolgáltat a nemzeti ellátórendszerekre vonatkozóan. Ennek megfelelően összevethetővé váltak a juttatások arányai, a szabadságolási módozatok, a különféle gyermekgondozást támogató intézkedések és adókedvezmények.

⁴⁷ http://europa.eu.int/comm/employment_social/soc-prot/missoc98/english/f_main.htm

⁴⁸ http://www.mzes.uni-mannheim.de/home_E.html

Az Eurodata⁴⁹ hírlevélben összehasonlító tanulmányokat jelentetnek meg, melyek közül nem egy a kelet-európai térség országainak szociális ellátórendszerét méri az uniós tagállamok gyakorlatához⁵⁰.

3.2.4 Nemzetközi adatforrások

3.2.4.1 “Welfare in an International Perspective” (VIP)

A Dán Társadalomkutatási Nemzeti Intézet (Danish National Institute of Social Research⁵¹) gondozásában folyó kutatás keretében számos európai országból gyűjtenek információkat és adatokat. Az adatbázisban a szociális biztonságra, a szociális költségekre, a támogatási formákra és rendszerekre, valamint a szociális reformokra vonatkozó információkat összegezték.

A KGYNG rendszereinek elemzése érdekében a VIP adatokat gyűjtött arra vonatkozóan, hogy a szociális támogatások hogyan oszlanak el a gyermekek születésének időszakában, illetve a későbbi időszakokban; hogyan alakulnak a támogatások, a szülők számára biztosított szabadságok, abban az esetben, ha az anya, illetve ha az apa veszi igénybe azokat. A VIP mindezek mellett adatokat gyűjt a KGYNG leginkább elterjed formáiról, mint például az egész-napos ellátást és nevelést biztosító intézményekről, a családban megvalósuló gondozásról, az ún. játszócsoportokról, illetve a KGYNG-ban dolgozók képzéséről. Az adatbázisok eredetileg kialakított rendszere a következő részeket tartalmazza:

- Alapadatok adatbázis: az egyes nemzeti szociális ellátórendszerek leírását tartalmazta, figyelembe véve az adórendszer által nyújtott kedvezményeket is.
- Statisztikai mutatók adatbázis: a támogatási rendszerek fejlődési trendjeit vizsgálta a támogatottak oldaláról.
- Indikátor adatbázis: a szociális háló értékeléséhez szükséges összetett indikátorokat kínál.
- Reform adatbázis: 1995 óta működően összefoglalta a szociális hálót érintő legfontosabb reformokat.

A nemzetközi indikátorfejlesztési projektek és adatgyűjtő rendszerek fejlődésének a következménye mutatkozik meg abban, hogy a dán intézet

⁴⁹ http://www.mzes.uni-mannheim.de/eurodata/newsletter/frm_newsletter.html

⁵⁰ Kelet-Európa országai e tanulmány készítésének idején csatlakoznak az unióhoz.

⁵¹ <http://www.sfi.dk/>

által szervezett VIP adatgyűjtések megszűntek, és szerepét a szélesebb körben és nagyobb kapacitásokkal lefolytatott adatgyűjtési projektek vették át. Ennek megfelelően jelenleg például az OECD országok szervezésében vagy az ISSA (International Social Security Association⁵²) keretében megvalósuló adatgyűjtések meghatározóbbak ezen a területen, mint a korábbi nemzeti adatgyűjtések.

3.2.4.2 UNESCO⁵³

Az UNESCO statisztikai intézetének szervezésében megvalósuló adatgyűjtések közül a KGYNG-ra vonatkozóan az „indikátor program” keretében gyűjtött háttér adatok bírnak jelentőséggel.⁵⁴ A naprakész adatok online lekérdezését is lehetővé tevő szolgáltatás révén elérhetővé és összevethetővé váltak a világ országaira vonatkozó olyan oktatási bázis adatok, mint például az egyes képzési formákban résztvevők aránya, vagy az oktatási kiadások aránya a nemzeti összjövedelmen belül.

3.3 A KGYNG indikátorainak európai fejlesztési irányelvei

Az alábbiakban megfogalmazott ajánlásokban egyszerre kíséreljük meg összegezni a különböző forrásokból származó ajánlásokat. Ennek megfelelően felidézünk azokat a szempontokat, melyek az OECD keretében folyó indikátorfejlesztési program eredményeként terjedtek el, azokat amelyek az EUROSTAT ez irányú tevékenységének eredményei, illetve amelyek egy-egy kutatóintézet publikációiból, vagy szakértői véleményekből származnak. Az összegzés kockázata, hogy az ajánlások variációk lehetnek ugyanarra a témára, illetve bizonyos esetekben egymásnak ellentmondó javaslatokat fogalmazhatnak meg. E problémára reagálva egyfelől igyekeztünk a több mérvadó véleményalkotó által megerősített ajánlásokat összegyűjteni – ezeket közmegegyezéssel elfogadottnak tekinthetjük. Ahol konszenzus nem volt kimutatható – variánsok, illetve ellentmondások mutatkoztak –, ott kénytelenek voltunk tudomásul venni, hogy a KGYNG témakörét felölelő indikátorfejlesztés munkája egyelőre abban a fázisban tart, amikor az egymástól többé-kevésbé eltérő alternatívák végiggondolása alapozza meg a továbblépést.

⁵² illetve az ISSA (International Social Security Association)

⁵³

http://portal.unesco.org/uis/ev.php?URL_ID=2867&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201

⁵⁴ <http://www.uis.unesco.org/en/stats/centre.htm>

A KGYNG-ra vonatkozó indikátorok fejlesztésének alapelveként megfogalmazott „funkcionális ekvivalencia elv” érvényesítése megkívánja, hogy a KGYNG fogalma a lehető legszélesebb körben kerüljön értelmezésre. Ez alapozza meg, hogy megfelelően komplex kép alakuljon ki a KGYNG-ról, illetve hogy az egymástól nemzeti szinten lényegesen eltérő ellátási, nevelési és gondozási formák összehasonlíthatóvá váljanak. A széles értelemben vett KGYNG megkívánja a nevelési és gondozási intézményekben nyújtott ellátáson túl a központi irányítás alá nem tartozó, vagy a közszolgáltatáson kívül eső – esetenként nem formális – nevelési, gondozási formák figyelembe vételét is. A KGYNG komplexitása megköveteli továbbá azt is, hogy ismertté váljanak azok a szociális támogatási formák – pl.: gyermekszabadságra való jogosultság; nevelési/oktatási támogatások – melyek érdemi befolyásoló hatással lehetnek a KGYNG kihasználására⁵⁵. A magyar statisztikai adatgyűjtési rendszer számára – legyen az országos vagy regionális szintű – több fontos új elem is található az adatgyűjtés alapelveiben. Ezek egyike, hogy hangsúlyosan a szülői igényekből kiindulva igyekeznek megközelíteni – majd a későbbiekben működtetni – a KGYNG-ban megvalósuló támogatási rendszert. A szülői igények mérése ebben a kontextusban nem egyszerűen annak vizsgálatát jelenti, hogy valamely jogszabály megalkotásához kapcsolódóan előreszámításokat végeznek, hogy a jogosultsági kritériumok⁵⁶ alapján milyen várható költségvetési kiadást – vagy megtakarítást – eredményez az új szabályozás bevezetése, hanem sokkal inkább annak rendszerszerű és monitorozó jellegű feltárása, hogy milyen reális, a mindennapokban keletkező – kiszolgáltatlan vagy részben kiszolgált – igényekkel rendelkeznek a szülők a KGYNG szolgáltatásrendszerében. E logika mentén a rendszer fejlesztésének nem az a fővezérelve, hogy a változtatás mennyibe kerül a nemzeti költségvetésnek, hanem inkább az, hogy – empirikusan igazoltan – mire van szüksége a szülőknek.

A nemzetközi összehasonlításokat magalapozó indikátorfejlesztés első lépése, hogy az egyes országok KGYNG rendszerét megfelelő részletességgel, és egységesített szempontrendszer alapján leírják. A leírás szempontjainak kialakításához jelentős segítséget nyújtanak korábbi kezdeményezések.

Az indikátorfejlesztésben együttműködők konszenzusra jutottak abban, hogy a KGYNG-ra vonatkozó indikátoroknak három jellegzetes típusa különítendő el:

⁵⁵ Országonként változó arányban, de a kisgyermekkorai nevelés és gondozás szolgáltatását a szülőknek/családoknak csak egy része használja ki.

⁵⁶ Többnyire: gyermekszám, szülői foglalkoztatottság, jövedelmi viszonyok alapján országos szinten előreszámítva

1. háttérindikátorok

2. a KGYNG elérhetőségét és **hozzáférhetőségét** jelző indikátorok
3. a KGYNG **minőségét** jelző indikátorok

Az indikátorok fent említett tipizálása – némileg eltérő megfogalmazásban – már 1992-ben hivatalos megfogalmazást nyert, amikor az Európai Unió Minisztereinek Tanácsa ajánlásban fogalmazta meg a gyermekgondozás területére vonatkozó statisztikák elkészítésének szükségességét. Az egyes fő területekre vonatkozó akkori fogalmak többféle aspektusból megközelíthetők. Az adatgyűjtésekhez tartozó – azóta bővült – fogalomértelmezések a következők:

Hozzáférés

Térbeli távolság: a szolgáltatások területi eloszlásának egyenetlensége a felhasználók számára eltérő helyzetet teremt. A térbeli távolság befolyásolja a szolgáltatás igénybevételét. Hagyományos, hogy a vidékies környezetben élők kevesebb szolgáltatás közül választhatnak, vagy kevésbé színvonalas szolgáltatásokhoz férhetnek hozzá.

Speciális (sajátos) igényű gyermekek: a választási lehetőségek és a szolgáltatás révén megvalósuló támogatottság mértéke korlátozott lehet a gyerekek egyes csoportjai esetében. Többnyire ilyen a fogyatékkal élő, vagy az egy szülőcsaládban élő gyermekek helyzete.

Sokféleség: a gyermekgondozási szolgáltatások meghatározása (definíció) és legfőbb jellemzőinek összegyűjtése megkerülhetetlen feladat mindenféle adatfelvétel megalapozásakor. A KGYNG terén a legnagyobb nehézségek abból adódnak, hogy az egyes ellátási formák nem ugyanazt jelentik valamennyi tagállamban. A szolgáltatások tipizálása bár segítheti, önmagában nem jelenti a probléma végleges megoldását, hiszen az egyes szolgáltatások jelentősége országonként eltérő. Az életkori megoszlások hasonlóképpen szükséges adatok, ám mégsem döntőek önmagukban, hiszen bizonyos szolgáltatások életkor specifikusak, míg mások függetlenek a gyerekek életkorától. A szolgáltatások helyszíne is sokféleséget idéz elő az adatfelvétel során.

Kihasznátltság: az egyes KGYNG formák értékelhetők a rendelkezésre álló férőhelyek és ténylegesen beírt gyermekek számának arányításával.

Éves és napi nyitvatartási idő: a szülők számára a munka és a család világának összeegyeztethetősége szempontjából lényeges, hogy milyen időszakokban/napszakokban vehetők igénybe KGYNG szolgáltatásai.

Szülői elégedettség és igények: fontos annak megismerése, hogy a szolgáltatások megfelelő módon illeszkednek-e a szülők igényeihez, ezért

a vizsgálatoknak rá kell kérdeznie a szükségletekre, az igényekre és a családok elégedettségére.

Megfizethetőség

A szolgáltatások elérhetőségének kiemelten fontos szempontja azok megfizethetősége a családok számára. A leginkább jellemző gyakorlat az egyes országokban, hogy a helyi hatóságok vagy az állami támogatások révén ingyenes a KGYNG bizonyos formáinak igénybevétele. Ahol a kialakult gyakorlat szerint bizonyos „átlagosnak” mondható költséget vállalniuk kell a családoknak az egyébként jórészt támogatott szolgáltatások igénybevételekor, ott azt kell megvizsgálni, hogy a családi kiadásokba illeszkedve mekkora terhet jelent ez a szülőknek. Ezekben az országokban külön problémát jelent annak megítélése, hogy mi számít elfogadható költségszintnek a családok számára. A legjobb módszernek a szülők megkérdezéses vizsgálata mutatkozik, melyben véleményeztetik velük a KGYNG-al kapcsolatosan adódott költségeiket.

Minőség

A minőség hagyományosan többféle szempont mentén vizsgálható. A KGYNG-ban dolgozó pedagógusok és gyermekek aránya, az alkalmazottak végzettsége, fizetése, a társadalmi presztízshierarchiában elfoglalt helyük, a munkaidejük, a pályaelhagyók száma, a lehetséges karrier-utak számbavétele, az intézmények felszereltsége, az intézményi programok (gondozás, oktatás, nevelés, készségfejlesztés, szocializáció stb.) a szülők bevonása az intézmény életébe, a programok megalkotásába. A minőség megítélésében fontos a szülők szerepe is, mert értékelő véleményükkel árnyalhatják az alkalmazottakról, intézményről egyéb adatok felhasználásával kialakítható képet.

3.3.1 EUROSTAT javaslat a KGYNG statisztikájának európai összehangolására

Az összehasonlító elemzéseket lehetővé tevő statisztikai adatgyűjtés megvalósítása érdekében – Európai Bizottsági felkérésére – az EUROSTAT áttekintést készített arról, hogy az egyes tagállamokban milyen adatok érhetők el a KGYNG területére vonatkozóan. Ezeknek az előmunkálatoknak az alapján látszik kialakíthatónak az a „közös nevező”, amely a témakör európai szintű egységes kezelését lehetővé tenné. Több vizsgálat és az egyes nemzeti adatgyűjtési gyakorlatok elemzése azt mutatta, hogy jelenleg a következő területeken lehetséges a meglévő adat-

gyűjtések összehangolása. (Az EUROSTAT által végzett vizsgálat során meglévő nemzetközi összehasonlító analízisek tapasztalatait, nemzeti statisztikákat, az egyes nemzeteknél az ágazati irányítás által gyűjtött adatokat, nemzetközi szervezetek által gyűjtött adatokat, valamint a személyes kapcsolatok alapján gyűjthető adatokat tekintették át.)

1. a nemzeti gondozási *rendszer* leírása
2. a *szolgáltatások* listájának elkészítése: meghatározások, az ellátott korcsoportok megjelölése, a szolgáltatás-biztosító, a szolgáltatás elérhetősége (nyitva tartása), a hozzáférés, igénybevétel feltételei
3. nevelési/gondozási *programok* (nevelési tervek, oktatás, fejlesztés, szocializáció stb.)
4. pedagógusok, *alkalmazottak* (képzettség, pedagógus – gyerek arány)
5. *költségek*
6. *adatforrások* (a szolgáltatókra és a felhasználókra egyaránt vonatkoztatva)

Az EUROSTAT áttekintő tanulmánya jelezte, hogy az Európai Bizottság által a KGYNG-ra vonatkozóan igényelt információk és adatok nem állíthatók elő a jelenleg létező adatok, folyamatban lévő adatgyűjtések alapján. Ebből eredően valamennyi tagországnak tovább kell fejlesztenie a KGYNG-ra vonatkozó statisztikai rendszerét a következő témakörök mentén:

1. az elérhető gondozási szolgáltatások (hozzáférés – sokféleség – elérhetőség)
2. a gyerekek életkor szerinti részvétele valamennyi szolgáltatásban (hozzáférés, elérhetőség, sokféleség)
3. hely: a szolgáltatás felkínálásának helyszínei (hozzáférés – sokféleség)
4. a speciális igénnyel rendelkező gyermekek befogadása (hozzáférés)
5. pedagógusok, alkalmazottak (képzettségi mutatók)
6. pedagógusokra/gondozókra vonatkozó nemzeti képzettségi követelmények összevetésben a gyerekek társadalmi elfogadottságával (minőség)
7. a szolgáltatás napi rendelkezésre állás ideje (hozzáférés – elérhetőség – összehasonlíthatóság)
8. a nyitvatartási idő éves megoszlása (hozzáférés – összevethetőség)
9. költségek: ingyenesség, illetve a szülői hozzájárulás mértéke (megfizethetőség)

Az EUROSTAT vizsgálat eredménye szerint az Európai Bizottság elvárásainak megfelelően összehangolt adatgyűjtő rendszereknek a következő témákat kell változóiban tükröztetnie:

1. *adatforrások*

- 1.1. az adatforrás leírása
- 1.2. gyermekgondozási szolgáltatás megvalósítására jogosultak köre
- 1.3. a gyermekgondozási statisztika készítésének jogosultsága
- 1.4. nemzeti publikációk, szakirodalom (címek gyűjteménye)
- 1.5. web-helyek (statisztikai adatokkal vagy azok nélkül)

2. *a gyermekgondozásra vonatkozó adatok minőségét és elérhetőségét jelző indikátorok*

2.1. a szolgáltatóra vonatkozó statisztikák

- 2.1.1. adatgyűjtési módszerek
- 2.1.2. korcsoportok
- 2.1.3. az adatfelvétel időszaka
- 2.1.4. az adatfelvétel rendszeressége
- 2.1.5. az adatok elérhetősége és világos értelmezhetősége:
 - 2.1.5.1. on-line angol nyelvű elérhetőség
 - 2.1.5.2. on-line elérhetőség az eredeti nemzeti nyelven
 - 2.1.5.3. az adatok gyors átadása/átengedése
 - 2.1.5.4. kapcsolattartó (referencia) személyek kijelölése
 - 2.1.5.5. idősoros összehasonlítási lehetőség
 - 2.1.5.6. források szerinti összevethetőség
- 2.1.6. lefedett szempontok
- 2.1.7. gondozási formák
 - 2.1.7.1. közszolgáltatás
 - 2.1.7.2. magán
 - 2.1.7.3. helyszínekhez kapcsolódó
 - 2.1.7.4. költségek
 - 2.1.7.5. nyitvatartási idők, időszakok
- 2.1.8. gyerekek, gondozottak
 - 2.1.8.1. abszolút számuk
 - 2.1.8.2. részvételi arányuk
- 2.1.9. pedagógusok, foglalkoztatottak
 - 2.1.9.1. számuk
 - 2.1.9.2. pedagógus/gyermek arány
 - 2.1.9.3. képzettségi szintek
 - 2.1.9.4. munkaidő
 - 2.1.9.5. nőiesedés
 - 2.1.9.6. pályaelhagyás
- 2.1.10. várakozó listán lévők

2.2. a felhasználókra vonatkozó statisztikai adatok

- 2.2.1. a vizsgálatok címe
- 2.2.2. adatgyűjtési módszerek
- 2.2.3. az vizsgálat fő irányai
- 2.2.4. lefedettség, mintanagyság
- 2.2.5. válaszadási arány
- 2.2.6. a mérési hibák
- 2.2.7. a mérés időszaka
- 2.2.8. korcsoportok
- 2.2.9. a vizsgálandó témák:
 - 2.2.9.1. a gyermekgondozás előkészítettsége a normál időszakban
 - 2.2.9.2. a gyermekgondozás előkészítettsége a problémás időszakokban
 - 2.2.9.3. szükségletek
 - 2.2.9.4. elégedettség
 - 2.2.9.5. az igénybevétel okai
 - 2.2.9.6. az igénybe nem vétel okai
 - 2.2.9.7. finanszírozási előkészületek
 - 2.2.9.8. előnyök és hátrányok
 - 2.2.9.9. nehézségek a családok számára
 - 2.2.9.10. az otthontól való távolság
 - 2.2.9.11. a szülőknek a gyermekgondozás megismerésére fordított ideje
 - 2.2.9.12. költségek
 - 2.2.9.13. szülők demográfiai és gazdasági jellemzői

A fenti szempontok alapján megvalósuló adatfelvétel alkalmas arra, hogy a bizottsági elvárásoknak és iránymutatásoknak megfelelően képet nyújtson a szolgáltatások *elérhetőségéről*, feltüntetve például az ellátási helyek, a gyermekek és várakozó listán lévők számát. A szolgáltatások *sokfélesége* tükröződik szolgáltatási formák bemutatásában. A *megfizethetőség* szempontja érvényesül az egyes szolgáltatások költségeinek vizsgálata révén. A *minőség* szempontja a pedagógusok/alkalmazottak képzettsége, a gondozó/gyerek arány, nyitva tartás, elnőiesedés, és pályaelhagyás változóinak felhasználásával érvényesült. A családi élet és a családtagok munkaterhelésének összeegyeztethetősége pedig a nyitvatartási idők vizsgálata révén biztosított. Az adatfelvételi rendszer struktúrája – egyelőre nem a ténylegesen megvalósult adatgyűjtés – minden tekintetben alkalmas arra, hogy a bizottság által megfogalmazott igényeknek eleget téve írja le a KGYNG ügyét európai szinten.

A jelenlegi nemzeti szintű adatgyűjtések egyelőre csak korlátozott mértékben képesek megfelelni a fent megfogalmazott elvárásoknak. Különösen kevés országból gyűjthető adat a nyitvatartási időkre vonatkozóan, a gyer-

meggondozás szülőket terhelő költségeire vonatkozóan, a KGYNG bizonyos formáiban résztvevők képzettségére vonatkozóan, az alkalmazottak munkaidejére vonatkozóan, illetve meglepő módon a szakma elnőiesedtségére vonatkozóan. A 2.1.10. pontban említett „várakozó listán lévőkrol” például mindössze 3 uniós tagállam képes adatokat szolgáltatni. Hiányosság továbbá, hogy a felhasználókra vonatkozó információkra vonatkozóan (2.2. pont) csupán 6 ország – Ausztria, Belgium, Olaszország, Írország, Svédország és Anglia – képes egy vagy több kérdőíves vizsgálat alapján is megfelelő adatokat szolgáltatni. A vizsgálatok többnyire az 1990-es évek második felében kerültek lebonyolításra, de természetesen eltérő célok mentén. Ennek megfelelően 5 országban mérték a gondozási forma választása során érvényesülő szülői preferenciákat, 4 országban kérdeztek rá a szülők elégedettségére, a KGYNG-al kapcsolatos költségeikre, és mindössze 2 országban kérdezték a szülőket a választott gondozási forma előnyeiről, hátrányairól, az időközben felmerült nehézségeikről, illetve a munkahely, lakóhely, intézmény közötti térbeli távolságból adódó problémákról. A tapasztalatok tehát azt jelzik, hogy felhasználók körében végzett vizsgálatok témakörei és kérdéstípusai egyelőre kevésbé egységesítettek, mint a szolgáltatókra vonatkozó adatfelvételek mérőeszközei.

A gondozók, alkalmazottak számának közlése mellett több országban is alkalmazzák a „teljes-időben foglalkoztatottak egyenértéke” mérőszámot. Az ellátórendszer egészének kapacitásaira vonatkozóan nyújt lényeges információt, hogy számszerűen kifejezik a teljes munkaerőigényt, illetve kiszámíthatják, hogy mekkora az egy alkalmazottra jutó átlagos munkaterhelés az adott ellátórendszeren belül. A mérőszám alkalmazása indokolt lenne a gyermekek esetében is. A gyermekek részvételi arányai és abszolút mérőszáma mellett ugyanis fontos lenne tudni, hogy „teljes-idejű ellátásban” részesülőkből mérve mekkorák a ténylegesen lekötött kapacitások az intézményrendszerben. Az ennek alapján kalkulált alkalmazott/gyerek arány pontosabban közelítene a létező valósághoz.

Megfigyelhető volt, hogy azokban az országokban zajlott sikeresebben az adatgyűjtés, ahol nemzeti szintű irányító, ellenőrző és engedélyező intézményrendszer működött a KGYNG szabályzására.

3.3.2 A háttérindikátorok

A háttérindikátorok elsődleges célja áttekinthetővé tenni a KGYNG rendelkezésre álló kapacitáit, a ténylegesen mérhető társadalmi igények viszonyrendszerében. A KGYNG szempontjából háttérindikátoroknak tekinthetők mindazok a mutatók is, melyek mérhetővé teszik a gyermekek vagy a szülők számára biztosított kiegészítő támogatásokat – pl. szabadság, segély, támogatás, juttatás.

A háttérindikátorok egy része demográfiai adatokból származtatható, vagy azok alapján képezhető. Ilyenek például az óvodáskorú, iskoláskorú kisgyermekek száma, amiből makro adatok képezhetők a KGYNG iránti igényekre vonatkozóan. Az adatok nemzetközi összehasonlításban történő felhasználása azonban már ezeknél az egyszerű mérőszámoknál is nehézségbe ütközik. Országonként eltérő, hogy a gyermekek melyik életkorban lépnek be KGYNG intézményeibe, mikor kezdik meg a tankötelezettség teljesítését. Ennek megfelelően eltérőek a statisztikusok által kezelt életkori csoportok is.

Az intézményes nevelés kezdetének és az iskolakötelezettség időtartamának eltérései az európai országokban

<i>Ország</i>	<i>Nevelési/oktatási intézménybe lépés életkora</i>	<i>Iskolakötelezettség</i>
Ausztria	3	6-15
Anglia	3	5-16
Belgium	3	6-18
Dánia	3	7-16
Finnország	3	7-16
Franciaország	2	6-16
Görögország	4	6-15
Hollandia	4	5-18
Írország	4	6-15
Luxemburg	4	6-15
Németország	3	6-18
Olaszország	3	6-14
Portugália	3	6-15
Spanyolország	2	6-16
Svédország	3	7-15

UNESCO 1998

A nemzetközi összehasonlításoknak az volna hasznára, ha az életkori csoportok – például 0-2 évesek vagy 3-6 évesek – helyett, korcsoportok (az azonos évben születettek életkori kohorszai) szerint kerülne sor az adatközlésre. Ez lehetővé tenné a KGYNG rendszerek árnyaltabb összehasonlítását. Nehézségként jelentkezik bizonyos szolgáltatástípusok esetében az is, hogy nem rendelkeznek jellemző módon egy bizonyos korcsoportozáshoz. Ez a tény ugyancsak abba az irányba hat, hogy ne korcsoportokra vonatkoztatva – hanem nyers életkori adatok közlésével – határozzák meg az egyes szolgáltatásokat igénybe vevők körét.

Szükséges továbbá, hogy az egyes országokban megvalósuló adatfelvételek lehetőség szerint azonos, vagy *közeli időpontokban* szerveződjenek. Ez nem csak az adatok érvényességét tenné egyöntetűbbé, hanem biztosítaná az adatfeldolgozáshoz és a nemzetközi összehasonlítások el-

készítéséhez szükséges időt is. Jelenleg egyes országokban az iskolaév kezdetén, másutt a naptári év végén, megint másutt tavasszal (márciusban) végzik az éves adatgyűjtést.

A legtöbb országban, ahol a KGYNG iránti igények becslésekor a családot veszik alapul, az egész családra vonatkozóan célszerű az adatgyűjtést megvalósítani – a korábbiakhoz viszonyítva tehát szélesíteni kell az adatgyűjtést. Megfontolandó ugyanakkor, hogy a család – mint statisztikai egység – meglehetősen változó jelenség, ráadásul az egyes országokban eltérő módon definiálják azt, ami jól látszik például az egy-szülős családmodellek meghatározásának sokféleségén. Célszerűnek tűnik a jövőben egységesíteni, vagy legalábbis *közelíteni egymáshoz a család fogalmát leíró statisztikai definíciókat*. A család fogalmának eltéréséből adódó nehézségeknél is súlyosabb a szociális szükségletek felmérésében alkalmazott módszerek heterogenitása. Bár a hosszú távú stratégiai fejlesztési tervekben mindenütt kitüntetett helyen szerepel a hátrányos helyzetű gyermekek szociális támogatása, nevelési/oktatási eszközökkel történő felzárkóztatása, nemzetközi összehasonlításra alkalmas adatokhoz nehéz hozzájutni e témakörben. A probléma abban gyökerezik, hogy országonként alapvető eltérések mutathatók ki a hátrányos helyzetűek fogalmi meghatározásában (családtípus, speciális pszichológiai, fiziológiai szükségletek, kockázati tényezők stb.).

Azokban az országokban, ahol a KGYNG fő célkitűzése a munka és család világának harmonikus összeegyeztethetőségének megteremtése, lényeges szempont a *munkavégzés kereteinek* meghatározása és megismerése. Ezeknek az országoknak fontos ismerniük a KGYNG-ban érintettek⁵⁷ munkapiaci aktivitási mutatóit, átlagos munkaidejét stb. Fontos javaslatnak tűnik, hogy az adatfelvételnek a jövőben nem a felnőttek életkori csoportjaihoz kellene igazodnia, hanem a *gyerekek életkorához* kellene illeszkednie. Ennek megfelelően például nem csak a 30-39 év közötti nők foglalkozási aktivitásának mutatóira lenne szükség, hanem annak ismertetése is, hogy egy adott időpontban 2 éves gyermeket nevelő szülők helyzete hogyan jellemezhető az egyes változók – átlagos munkaidő, képzési aktivitás, rugalmas munkaidő stb. – alapján. Ilyen módon egyes KGYNG-ban résztvevő *korosztályi csoportok életlehetőségei* is nyomon követhetők lennének. A KGYNG ellátórendszerének tervezését segítené az is, ha lényegesen többet tudhatnánk meg a nagyszülő korúak foglalkozási aktivitásáról. A KGYNG iránti igényeket jelentős mértékben befolyásolja ugyanis az *informális gondozás* gyakorlata (például a nagyszülők gyermekfelügyelete). Ha a 45-60 év közöttiek foglalkozási aktivitását elemezzük, a KGYNG informális formáiról is ismereteket gyűjthetünk.

A szülők számára a gyermeknevelés jogán járó munkaidő-kedvezményre és szabadságra vonatkozó adatgyűjtésnek társulnia kell a szabad-

⁵⁷ nemek szerinti bontásban

ságolással együtt járó *egyéb támogatások* felmérésével. Ennek megfelelően a vizsgálati szempontoknak figyelembe kell vennie a következőket: kizárólagosan a családokat megillető kedvezmények, a gyermekét egyedül nevelő szülő kedvezménye, a gyermekek után járó kedvezmények, a lakhatási kedvezmény, az adókedvezmény, a gyermektámogatás, a szociális ellátórendszer által biztosított támogatás a gyermekgondozási szabadságon levő szülő részére (pl. nyugdíj beszámítás), engedmény a KGYNG igénybevételeiben, hozzájárulás a gyermeknevelés céljából alkalmazott személy foglalkoztatásának költségeihez, támogatás a gyermek gondozási költségeinek fedezéséhez stb.

Az adatgyűjtésnek fokozottabban ki kell terjednie a *minőségi kritériumok vizsgálatát* lehetővé tévő adatokra. Ennek megfelelően feltárandó, hogy a szülők számára milyen mértékben biztosított a szolgáltatások igénybevétele során a választás lehetősége: a szabadság ütemezésének az igények szerinti alakíthatósága, az anyagi támogatás igénybevétele formája stb.

A minőségi szempontok érvényre juttatása új megvilágításba helyezhet korábban is gyűjtött adatokat. A gyermeknevelési szabadságot igénybevevőket például hagyományosan úgy tekintik, mint akik választási lehetőségükkel éltek, amikor szabadságot igényeltek. De vajon a választásuk mennyiben tekinthető szabadnak és mennyiben bizonyos tényezők által determináltak? Hiszen a gyermeknevelési szabadság választása függ a szülők korábbi munkakörétől, gyermekeik számától, családjuk nagyságától, lehetséges bevételi forrásaiktól stb. A kérdések természetesen azokra a szülőkre vonatkoztatva is megfogalmazhatók, akik a gyermekgondozás idején is vállalnak munkát. Meglehet, hogy ebben nem minden esetben a „szabad döntésük” fejeződik ki. Jogos tehát az a felvetés, hogy a szabadságon lévők és a munkát vállalók felmérése helyett arra vonatkozóan kellene adatokat gyűjteni, hogy *„választásában” milyen tényezők befolyásolják/determinálják a szülők döntéseit.* E változtatások lehetővé tennék a minőségi szempontok erőteljesebb érvényesülését a mérések során.

Bizonyos adatokhoz csak önálló survey vizsgálatokkal juthatnak hozzá a kérdéskört tanulmányozók. Ilyen például, azoknak a szülőknek az esete, akik szabadságra mennek gyermekükkel, de nem igénylik az egyébként igényelhető támogatásokat. A hivatalos statisztikai adatszolgáltatás keveset tud ezekről az esetekről elmondani. Hasonlóan csak önálló vizsgálat keretében mérhető, hogy a munkáltatók milyen rendkívüli – esetleg egyéni – támogatást biztosítanak a gyermeket nevelő alkalmazottaiknak (pl. külön szabadság, külön támogatás, gyerekek számára szervezett szolgáltatás stb.). Csak célcsoportspecifikus, önálló vizsgálat képes részletes képet adni a gyermekükkel szabadságon lévő szülők társadalmi, kulturális háttéréről: milyen a szülők képzettsége, milyen tanulási célokat foglalmaznak meg, milyen jövedelmekkel rendelkeznek, a szabadság milyen hatással van családi életükre és munkahelyi pozíciójukra, milyen nevelési/oktatási terveik vannak gyermekeikkel kapcsolatosan, és a belső családi viszonyok

alapján milyen munkamegosztás érvényesül a mindennapi életvitelben. Újra hangsúlyozzuk, hogy az ismertetett indikátorfejlesztési javaslatok mögött *az a szemlélet húzódik meg, amely a KGYNG-t olyan el-látó/szolgáltatórendszerként értelmezi, amelyet elsősorban a felhasználói igények által vezéreltetve kell működtetni.*

A statisztikai adatokkal szemben támasztott elvárások

A statisztikai adatgyűjtés szervezettsége és minősége eltérő az egyes országokban, aminek következményei világosan megmutatkoztak az uniós szintű adatfelvételek korlátozott sikerességében. A korábbi tapasztalatok alapján meghatározva az eredményességet kedvezően befolyásoló legfontosabb elvárások a következők lennének:

- az egyes változók fogalmi definíciójának tervszerű megalkotása és következetes alkalmazása a mérés során
- az adatgyűjtés módszereinek standardizálása
- az adatok idősoros elemezhetőségének biztosítása
- az adatok könnyű elérhetőségének biztosítása
- az adatok minőségének biztosítása (pl.: megfelelő válaszadási arány elérése)

A nemzetközi adatgyűjtés során célként fogalmazódik meg, hogy monitorozó jellegű – rendszeresen ismétlődő – legyen az adatfelvétel, egységes időpontban készüljenek a vizsgálatok és a publikációk a jelenleginél szélesebb körben váljanak ismertté és hozzáférhetővé.

A KGYNG európai statisztikájának jövője

Az EUROSTAT által lefolytatott vizsgálat teljes mélységben feltárta azokat a problémákat, melyek jelenleg akadályát képezik annak, hogy egységes európai adatszolgáltatás valósulhasson meg a KGYNG területére vonatkozóan. Az országok adatfelvételi gyakorlata között jelenleg olyan mértékű eltérések mutatkoznak, amelyek lehetetlenné teszik az adatok összevetését. Még *a nemzeti szinten megfelelőnek minősíthető adatok többsége sem alkalmas nemzetközi összehasonlítások megalapozására az adatgyűjtési rendszerek heterogenitása miatt.* Előre láthatóan hosszadalmas és nagy kitartást igénylő munka eredményeként alakítható ki az a standardizált adatfelvételi rendszer, mely alapján a nemzetközi összehasonlításokra vonatkozó igények kielégíthetővé válnak. Egyelőre a legfontosabb alapelvek váltak megfogalmazhatóvá:

Adatforrások

- Az adatgyűjtésnek ki kell terjednie a mind a *szolgáltatókra*, mind a *felhasználókra*. Egyes országokban ez az elvárás a statisztikai adatforrások bővítését jelenti, más országokban, ahol mindkét célcsoportra vonatkozóan gyűjtenek adatokat, az adatfelvételek összehangolásának megvalósítását jelenti.
- A meglévő statisztikák hatékonyabb kihasználása, az *ekvivalencia szabályok kidolgozása*, a rövid idő alatt elvégezhető módosítások felvállalása, és a hatékonyabb információáramlás megvalósítása.
- A folyamatban lévő és rendszeresen ismétlődő európai adatfelvételeket – mint például az LFS⁵⁸ – oly módon kell *kibővíteni*, hogy változóiban tükrözhetővé váljanak a 12 évnél fiatalabb gyermekek által igénybevett gondozási szolgáltatásokat. A KGYNG koncepcionális megismerése megkívánja, hogy a kérdéseknek fel kell tárniuk a szolgáltatás elutasításának okait is.

Az adatfelvétel

Évenkénti bontásban (0-12 év között) szükséges a gyermekekre vonatkozó adatokat megadni, hogy az eltérő szolgáltatások összevethetővé váljanak.

Az adatgyűjtést *bővíteni* kell a gyermekekre vonatkozóan a 0 éves kortól az iskola előtti nevelési intézménybe lépés időszakáig terjedően. Meg kell teremteni az iskolán kívüli ellátások regisztrációjának a lehetőségét, beleértve a szünidő alatt igénybevett – iskola által nyújtott vagy egyéb – szolgáltatásokat is.

Valamennyi uniós tagállamban standardizált és közös megegyezésen alapuló formában éves rendszerességgel információkat kell gyűjteni a KGYNG szolgáltatásokról. E korlátozott terjedelmű adatgyűjtéseknek láthatóvá kell tenniük a források elosztását a különböző szolgáltatási formák között. Az adatgyűjtésnek az összevethetőséget kell szolgálnia, ezért időben egyszerre, rendszeresen az év ugyanazon szakaszában kell elvégezni. Az adatfelvétel minimális tartalma a következő legyen:

1. A szolgáltatás leírását és behatárolását lehetővé tevő részletek. (település jellege – városi/vidéki környezet; a szolgáltatás fajtája; fenntartója {közszolgáltatás, részben közszolgáltatás, magán jellegű}, a szülői hozzájárulás mértéke; a rendelkezésre állási idő naponta, hetente; a férőhelyek száma.)
2. Egy adott évben született gyerekek közül (korosztály) hányan vesznek igénybe az egyes KGYNG szolgáltatásokat, és ezt milyen idő-

⁵⁸ Labour Force Survey

keretben teszik (teljes/részdíj). A gyermekek száma a teljesidejű részvétel alapján számított kapacitásokra vetítve⁵⁹.

3. A KGYNG területén dolgozók összetétele képzettség, nemek, életkor, munkaidő szerint; a foglalkoztatottak száma a „teljes idejű foglalkoztatottság alapján számított munkaerő szükségletre” vetítve.
4. A átlagos jövedelem a KGYNG szolgáltatását igénybevevő szülők körében. Az adatokat a szolgáltatások költségeivel és az országos átlagfizetéssel százalékosan összevetve is meg kell adni.
5. A különleges gondozást igénylő gyermekek számára elérhető férőhelyek száma és aránya.⁶⁰

A tagországoknak ki kell alakítaniuk egy áttekinthető, minőségileg megbízható, jól kereshető weboldalt, amely eligazító abban a tekintetben, hogy az egyes felmerülő kérdésekben ki kereshető meg szakértőként, ki tekinthető adatgazdának, illetve ki tud további információkkal szolgálni rész kérdésekre vonatkozóan.

A további munka alapjának kell tekinteni azokat a kezdeményezéseket, melyek a korábbiakban a KGYNG nemzetközi áttekintésére irányultak. Ilyennek tekinthetők az OECD szervezésében megvalósult projektek, vagy a Columbia Egyetem „Clearinghouse”⁶¹ kezdeményezése. Mellettük nem szabad figyelmen kívül hagyni azoknak a nemzeti vagy nemzetközi munkacsoportoknak, kutatócsoportoknak a tevékenységét, melyek tevékenységükkel ugyan nem járultak hozzá érdemben a KGYNG statisztikai problémáinak megoldásához, ismereteik révén azonban hasznos tanácsokkal tudják orientálni azokat, akik az adatgyűjtés feladatára koncentrálni fogalmazzák meg álláspontjukat.

⁵⁹ Az Európai Foglalkoztatási és Szociális Tanács ajánlása alapján nemzeti adatgyűjtésből megoldandó feladat.
http://europa.eu.int/comm/employment_social/employment_strategy//indic/list_from_compensation_jer2002.pdf

⁶⁰ Az 1,2,5 pontban a Bizottság által igényelt „sokféleség és elérhetőség” szempontjai alapján történik adatgyűjtés, a 3. pont alatt a „minőségre”, míg a 4. pontban a „megfizethetőségre” vonatkozóan származtathatók adatok.

⁶¹ Lásd a 27. oldalon.

Irodalomjegyzék

Az interneten elérhető statisztikai intézmények, kutatóközpontok, szakértői testületek elérhetőségét a szöveghez fűzött lábjegyzetben tettük közzé. A közölt „linkek” működését utoljára a szöveg lezárásakor 2003.12.15-én ellenőriztük.

Sík Endre – Szép Katalin: A háztartási termelés pénzértéke, TÁRKI Társadalompolitikai Tanulmányok 21., Budapest, 2000.

Education Policy Analysis, Education and Skills, 2001, OECD

Communication from the commission the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Brussels, 2003. COM(2003) 37 final.

Special Needs Education: Statistics and Indicators, 2000, OECD – <http://www1.oecd.org/els/pdfs/EDSCERIDOCA043.pdf>

European Commission Network on Childcare and Other Measures to Reconcile Employment and Family Responsibilities, A Review of Services for Young Children in the European Union 1990-1995 (Luxembourg: European Commission Directorate General V, 1996)

European Observatory on Family Matters, Family Observer, 1999 (Luxembourg: Office for Official Publications, 1999).

OECD, “Balancing Work and Family Life: Helping Parents in Paid Employment,” in Employment Outlook, June 2001 (Paris: OECD, 2001)

European Commission Childcare Network, Childcare in the European Community 1985-1990 (Luxembourg: European Commission Directorate General V, 1990)

OECD, Starting Strong: Early Childhood Education and Care (Paris: OECD, 2001)

OECD, “Child Care in OECD Countries,” Employment Outlook, 1990 (Paris: OECD, 1990)

Human Resources Development Canada, Status of Day Care in Canada 1993 (Ottawa: Minister of Supply and Services, 1994), 6-7; Status of day care in Canada 1995 and 1996 (Ottawa: Supply and Services, 1997),

Vicky Randall, “Childcare Policy in the European States: Limits to Convergence,” Journal of European Public Policy 7, 3 (2000), 350-351.

Michaela Kreyenfeld and Karsten Hank, “Does the Availability of Child Care Influence the Employment of Mothers? Findings from Western Germany,” Population Research and Policy Review 19, 4 (2000), 322.

Sheila B. Kamerman, “Child Care, Women, Work, and the Family: An International Overview of Child Care Services and Related Policies,” in: Caring for Children: Challenge to America, eds. Jeffrey S. Lande, Sandra Scarr, and Nina Gunzenhauser (Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1989)

OECD Education at a glance: OECD indicators (Paris: OECD, 2003)

Education Indicators 2002 (Ministère de l'Éducation – Secteur de l'information et des communications, Supervision: Robert Maheu, Coordination: André Lespérance; Gouvernement du Québec

Educare in Europe- Report of the conference held in Copenhagen, Denmark, October 1992,
Published by: The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation

EUROSTAT Printed: 20/12/2002 Luxemburg. Newcronos – Classification Plan Theme:
(Theme3) Population and Social Conditions

Feasibility study on the availability of comparable child care statistics in the European Union,
2002 European Commission – Eurostat

OECD: Investing in Education – ANALYSIS OF THE 1999 WORLD EDUCATION INDICA-
TORS

OECD: Indicators of Education Systems CROSS-CUTTING POLICY ISSUES SESSION 6 OF
THE 4th INES GENERAL ASSEMBLY ISSUES FOR DISCUSSION Fourth General
Assembly to be held in Tokyo on 11-13 September 2000

OECD – CERI: GOVERNANCE OF WORK ON EDUCATION INDICATORS (INES) 2002.

OECD: REPORT INFORMAL CONSULTATION OF ECEC MINISTRIES AND NATIONAL STAT-
ISTICIANS CONCERNING DATA COLLECTION ON EARLY CHILDHOOD SER-
VICES WITHIN THE INES FRAMEWORK PARIS, 14-15TH OCTOBER 2002

Marit Alvestad & Ingrid Pramling Samuelsson: A Comparison of the National Preschool Cur-
ricula in Norway and Sweden, ECRP, Fall 1999 Volume 1 Number 2

OECD: Working Party on Social Policy FUTURE EDITIONS OF OECD SOCIAL INDICA-
TORS

Summary

Balázs Török:
**Cross-national Comparison in the Field
of Early Childhood Education and Care**

*Institute for Higher Education Research, Budapest, 2004.
Research Papers 260.*

The Early Childhood Education and Care policy have increasing attention in the European countries. However, the comparison of national ECEC policies and practices at international level are complicated. The objective of this paper is to take in with a glance the efforts to standardisation of measurement, the methodology of data collection and the common consideration of possibilities in the future.

One of the most important parts of this study looks over the activity of European Union and the OECD inside the indicator development projects in the field of Early Childhood Education and Care in order to enable the comparisons across countries.

An other part of the paper present the recommendations of EUROSTAT to overcome obstacles away from the development of comparable indicators of Early Childhood Education and Care.

A Felsőoktatási Kutatóintézet a magyar oktatásügy átfogó problémáinak tudományos kutatóhelye.

Vizsgálatai a felsőoktatáson túl a közoktatásra, a szakképzésre és az ifjúsági korosztályokra is vonatkoznak, ezek problémáit összefüggéseikben elemzik és így elősegítik az oktatásügy egészére vonatkozó döntések hosszú távú tudományos megalapozását, előkészítését.

Elemzése a rendszerváltás oktatási következményeire éppúgy irányulnak, mint az ezredforduló globalizációs kihívásainak és az Európai Unió csatlakozás követelményeihez történő társadalmi alkalmazkodásnak az oktatáspolitikai feltételeire.

Az Oktatási Minisztérium felsőoktatási helyettes államtitkára által felügyelt intézet kutatási profilja – eltérően a más hasonló intézményekétől –, stratégiai jellegű, vagyis a felsőoktatási-, a köz- és szakoktatási rendszernek a strukturális, szerkezeti, politikai, finanszírozási, fejlesztési problémáira irányul, ezeket országos, regionális, területi és helyi, illetve intézményi szinten egyaránt vizsgálja.

Empirikus szociológiai kutatásaival, statisztikai és oktatás-gazdaságtani elemzéseivel, politikai esettanulmányaival a Felsőoktatási Kutatóintézet hozzájárul a felsőoktatás, és a középfokú iskolahálózat fejlesztéséhez, az iskolázási létszámok és a pedagógusszükséglet előrejelzéséhez, az oktatásfinanszírozási alternatívák kimunkálásához, a felsőoktatási és tudományos kutatás Európai Unió és nemzetközi integrációjához.

Eredményeit a kormányzati oktatáspolitikai formálói közvetlenül is felhasználják, de munkatársai szakértőként a helyi önkormányzatok, a parlamenti bizottságok oktatási koncepcióinak kialakításához is hozzájárulnak.

Az intézet fenntartója az Oktatási Minisztérium, de kutatási költségeinek jelentős részét pályázati úton (OTKA, OKTK, külföldi és nemzetközi szervezetek, stb.) nyeri el, illetve külső megrendelésre (önkormányzatok, kormányzati és érdekszervezetek, felsőoktatási intézmények, nagyvállalatok, alapítványok, stb.) megbízásából is végez vizsgálatokat, közvélemény-kutatásokat, szakképzési és felsőoktatási intézmények, intézményhálózatok átvilágítását.

Kialakult kapcsolatrendszere sokrétű: az intézet, illetve vezető munkatársai éppúgy tagjai számos nemzetközi kutatási szervezet, folyóirat és intézmény irányító testületének, mint ahogyan a hazai tudományos és közélet testületeinek is – az MTA Pedagógiai Bizottságától a Magyar Akkreditációs Bizottságig.

A Felsőoktatási Kutatóintézet a Debreceni Egyetemmel együttműködve a felsőoktatás-kutatók posztgraduális képzésének egyik országos központja, és közös Kutatási Központot működtet az ELTE Szociológiai- és Szociálpolitikai Intézetével is. Az intézet munkatársai e mellett tanítanak az ELTE, a DE, a SZTE, a PTE, BKÁE stb. egyetemi kurzusain és több főiskolán, illetve a pedagógus továbbképzés területi intézményeiben is.

A Felsőoktatási Kutatóintézet legújabb kiadványai

Kutatás közben füzet sorozat: A jelen kiadvány hátoldalán

Educatio folyóirat

Eddig megjelent kilenc évfolyam.

Legújabb számaink:

Sajtó alatt:

Nyelvtudás

Oktatás – Politika – Kutatás

Felvételi

Fogyatékos fiatalok

Felsőoktatás-politika Európában

Értékek

Ezredforduló

Mérlegen 1990-2002.

Diplomások

Család

Tanesszköz-politika

Felsőoktatási reformok

E-learning

Társadalom és oktatás könyvsorozat

11. Kozma Tamás – Lukács Péter (szerk.): Szabad legyen vagy kötelező?
12. Kozma Tamás: Reformvitáink
13. Sáska Géza: Ciklikusság és centralizáció
14. Halász Gábor (szerk.): Az oktatás jövője és az európai kihívás
15. Andor Mihály – Liskó Ilona: Az utolsó igazgatóválasztás
16. Ladányi János: Rétegződés és szelekció a felsőoktatásban
17. Hrubos Ildikó (szerk.): Az ismeretlen szakképzés
18. Kelemen Elemér: Hagyomány és korszerűség
19. Nagy Péter Tibor: Hajszálcsovek és nyomáscsoportok
20. Kozma Tamás: Határokon innen, határokon túl
21. Havas Gábor – Kemény István – Liskó Ilona: Cigány gyerekek az általános iskolában
22. Hrubos Ildikó: A "bolognai folyamat"
23. Forray R. Katalin – Hegedüs András: Cigányok, iskola, oktatás-politika

A Felsőoktatási Kutatóintézet kiadványai megvásárolhatók vagy levélben megrendelhetők a Kódex Könyvruházban.

1054 Budapest, Honvéd u. 5. Tel/fax: 331-63-50, 302-8275/106

Ára: 670,- Ft

A Kutatás Közben sorozat újabb füzetei:

- 227 Kozma Tamás:** Regionális együttműködések a harmadfokú képzésben
228 Györgyi Zoltán – Imre Anna: Az alap- és középfok közötti átmenet
229 Tót Éva: Számítógépek az iskolában
230 Fehérvári Anikó: Párhuzamos szakképzési rendszerek az iskolarendszeren kívüli képzésben
231 Havas Gábor–Kemény István–Liskó Ilona: Cigány gyerekek az általános iskolákban
232 Györgyi Zoltán – Mártonfi György: Vissza a munkaerőpiacra
233 Kozma Tamás: Regionális egyetem
234 Liskó Ilona: Cigány tanulók a középfokú iskolákban
235 Hrubos Ildikó: A "bolognai folyamat"
236 Mátyai Melinda: Fiatal, budapesti elit értelmiségiek szocializációja
237 Czeizer Zoltán: Az oktatási intézmények informatikai helyzete és a fejlesztési lehetőségei Magyarországon
238 Török Balázs: Távoktatás a határon túli magyarok képzésében
239 Liskó Ilona: A közoktatás és a szakképzés illeszkedése
240 Forray R. Katalin – Híves Tamás: A leszakadás regionális dimenziói
241 Györgyi Zoltán: Tanulás felnőttkorban
242 Kozma Tamás – Rébay Magdolna (szerk.): Felsőoktatási akkreditáció Európában
243 Venter György: A tanári mesterség alapozása I.
244 Venter György: A tanári mesterség alapozása II.
245 Radácsi Imre: Regionális oktatáspolitikai és területfejlesztés az Európai Unióban és Magyarországon
246 Hrubos Ildikó – Szentannai Ágota – Veroszta Zsuzsanna: A gazdálkodási filozófia és gyakorlat érvényesülése az egyetemeken
247 Liskó Ilona: A szakmai előkészítő oktatás bevezetése
248 Kozma Tamás: Kisebbségi oktatás Közép-Európában
249 Forray R. Katalin – Híves Tamás: A szakképző intézmények alkalmazkodása a társadalmi-gazdasági feltételekhez (1990-2000)
250 Liskó Ilona: Kudarok a középfokú iskolákban
251 Tót Éva: A Socrates program értékelésének tanulságai
252 Victor Karady – Peter Tibor Nagy: Educational Inequalities and Denominations – Database for Transdanubia, 1910 I.
253 Victor Karady – Peter Tibor Nagy: Educational Inequalities and Denominations – Database for Transdanubia, 1910 II.
254 Forray R. Katalin – Híves Tamás: A szakképzési rendszer szerkezeti és területi átalakulása (1990-2000)
255 Polónyi István: A hazai felsőoktatás demográfiai összefüggései a 21. század elején
256 Polónyi István: A felnőttképzés megtérülési mutatói
257 Liskó Ilona: A szakképző iskolák kollégiumai
258 Biró Zs. – Hrubos I. – Lovász G. – Pásztor A.: Az oklevélmelléklet rendszere néhány európai egyetemen
259 Liskó Ilona: Perspektívák a középiskola után

A Felsőoktatási Kutatóintézet kiadványai megvásárolhatók vagy
levélben megrendelhetők a Kódex Könyvruházban.
1054 Budapest, Honvéd u. 5. Tel/fax: 331-63-50, 302-8275/106